

DE WERKELIJKHEID IS SLECHTS EEN GEDACHTE

Over menswording

IN HET KORT

Wetend hoe realistisch dromen voor ons zijn, vragen sommige mensen zich zelfs af of uiteindelijk de werkelijkheid niet simpelweg een droom is. Wat drijft een individu? Hoe past dat in de samenleving? Wat betekent dat in de evolutie? En waar gaat het allemaal naartoe?

Rens Rugebregt

©ReRuBabs 2010
Uitgave versie 2022

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Het individu	5
1.1 Geboorte	5
1.2 Erkenning	7
1.3 Brein	8
2. De menigte	13
2.1 Win-win	13
2.2 Piramides	14
2.3 Waarde	16
3. De wereld	18
3.1 Scope	18
3.2 Niveaus	20
3.3 Organisme	21
3.4 Geld	23
4. De toekomst	25
4.1 Groei	25
4.2 Overleven	27
4.3 Kunstmatige intelligentie	29
5. Het onbenoemde zintuig	33
5.1 Waarnemen	33
5.2 Integratie	35
6. Het Beest ontwaakt	38
Epiloog	41
Conclusie	43

Voorwoord

Soms is een droom net zo realistisch als het leven zelf ...

We ervaren het allemaal zo nu en dan: het droomverhaal brengt je in de meest eigenaardige situaties en je merkt dat je in staat bent om dingen te doen waarvan je nooit dacht dat je het kon. Je lichaam reageert op de beleving alsof het allemaal echt met je gebeurt. Af en toe word je wakker als de droom nog niet is afgelopen. De signalen in je hersenen waren zo nadrukkelijk, dat je lichaam merkbaar actie ondernam. Het is dan, dat je je realiseert dat het allemaal slechts een droom was. Maar, afhankelijk van de impact van de droom, vraag je je nog steeds af waaróm deze ervaring 's nachts bij je opkwam.

In de loop van de tijd hebben we onszelf geleerd dat een droom tot de nacht behoort. Het is niets om je zorgen over te maken. Het is gewoon de na-verwerking door de hersenen, in een poging ervaringen van de afgelopen dagen in het juiste perspectief te plaatsen. “*Zonder dromen*”, zeggen we tegen onszelf, “*zouden we krankzinnig worden, omdat de geest zich niet meer kan ontspannen.*” We proberen zelfs dagdromen of lucide

dromen te cultiveren om dit reinigingsproces te ondersteunen. En we vinden het heerlijk om in de schemerzone te vertoeven, wanneer we niet weten hoe we onderscheid moeten maken tussen de werkelijkheid en het droomland waarin we ons bevinden.

We erkennen allemaal dat dromen een proces is, dat wordt gestuurd door ons brein. Hoewel er interactie is met het hele lichaam, orkestreert het brein de gedroomde gebeurtenis.

Wetend hoe realistisch dromen voor ons zijn, vragen sommige mensen zich zelfs af of uiteindelijk de werkelijkheid niet simpelweg een droom is. Waarom waarderen we de dag anders dan de nacht? Misschien zijn onze gedachten hoe dan ook een continue droom en schakelen we tussen dimensies heen en weer, afhankelijk van de mentale toestand waarin we ons bevinden. Alsof we verschillende niveaus van psychose ervaren.

Het brein heeft de andere organen van het lichaam nodig om te overleven, maar het is ontegenzegglijk de meester van onze realiteit. Dus waarom niet aannemen dat onze wereld precies is wat we er zelf van vinden? Gebruiken we immers onze hersenen niet om meningen en percepties over de werkelijkheid vorm te geven? Als mensen dat algemene concept accepteren en de consequenties hiervan durven te nemen, kunnen we misschien veel gemakkelijker samenleven. Laten we daarom beginnen met het idee dat...

“De werkelijkheid, dat is (slechts) een gedachte!”

Opmerking: niets wat ik hier schrijf is nieuw of door mij bedacht. Er zijn veel boeken en documentaires die de onderwerpen behandelen welke ik hier presenteer, en meestal wordt dit met meer diepgang en achtergrondinformatie gedaan, dan ik kan realiseren. Alles wat ik hier doe, is verschillende elementen samenbrengen in een eenvoudige verzameling die het denken kan stimuleren en die je uitnodigt om verder te onderzoeken. Als ik plezier had tijdens deze ontdekkingsreis, waarom zou jij dat dan ook niet hebben?

1. Het individu

Het verhaal moet ergens beginnen, en wat is een betere situatie dan mijn leven, door te onderzoeken wat mijn identiteit bepaalt en hoe ik me ontwikkeld heb zoals ik dat deed?

1.1 Geboorte

Het is niet zo belangrijk wanneer of hoe mijn bewustzijn is begonnen. De eerste publieke gebeurtenis in mijn leven is zonder twijfel mijn geboorte. Ik kan niet vertellen wat ik voorafgaand aan dat theatrale moment heb meegemaakt, maar ik veronderstel dat het zoiets was als een gezellige, warme en zacht wiegende omgeving, met af en toe wat gedempte geluiden en de vibraties van mijn moeders stem wanneer ze sprak of een lied zong. Hoewel... dat was zo, tot de fase dat mijn omgeving me steeds meer begon te beknellen en het moment waarop mijn moeder me de wijde wereld in duwde. Vóór mijn geboorte zorgden anderen voor alles, maar na de bevalling moest ik zelf ademen, eten nemen en mijn zintuigen beginnen te gebruiken. Een lawine van

zintuiglijke prikkels vond een weg naar mijn hersenen, en mijn eerste reactie daarop was....

Welnu, dát is voor iedereen anders.

Het enneagram model zegt dat je eerste reactie op de nieuwe wereld voor de rest van je leven je intrinsieke gedrag bepaalt. De negen persoonlijkheidstypen zijn:

Type	Voorkeursrol	Ego fixatie	Ideale wereld	Grond-angst	Basisbehoefte	Verleiding	Passie	Waarde
1	Hervormer, Perfectionist	Wrok	Perfectie	Corruptheid, onbalans, slecht zijn	Goedheid, integriteit, balans	Schijnheiligheid, over-kritisch zijn	Woede	Kalmte
2	Helper, Gever	Vleierij	Vrijheid, Eigen wil	Ongeliefd zijn	Geliefd voelen	Eigen behoeften negeren, manipulatie	Trots	Nederigheid
3	Succesvolle werker, Presteerder	Ijdelheid	Hoop, Wet	Waardeloosheid	Waardevol voelen	Altijd "de beste" willen zijn	Bedrog	Waarachtigheid, Authenticiteit
4	Individualist, Romanticus	Melancholie, Fantasie	Oorsprong	Geen identiteit of betekenis	Uniek zichzelf zijn	Overmatige verbeeldingskracht bij zelfonderzoek	Afgunst	Gelijkmoedigheid, emotioneel in balans
5	Onderzoeker, Waarnemer	Gierigheid	Alwetendheid, Transparantie	Hulpeloosheid, onvermogen, incompetentie	Meesterschap, begrip	Echte ervaringen vervangen door abstracte concepten	Hebzucht	Niet-gehechtheid
6	Loyalist	Lafheid, Bezorgdheid	Geloof	Geen ondersteuning krijgen	Steun krijgen	Besluiteloosheid, twijfel, op zoek naar geruststelling	Angst	Moed
7	Levensgenieter, Avonturier	Planning, Anticipatie	Wijsheid, Plan	Gevangen in pijn en ontbering	Bevredigd en tevreden zijn	De oplossing ergens anders zoeken	Gulzigheid	Soberheid
8	Leider, Beschermers	Wraak, Personificatie	Waarheid	Beschadigd, gecontroleerd, geschonden worden	Zelf-bescherming	Denken dat ze volledig zelfvoorzienend zijn	Lust, Krachtigheid	Onschuld
9	Bemiddelaar, Vredesdichter	Luiheid, Dagdromen	Liefde	Verlies, fragmentatie, scheiding	Heelheid, gemoedsrust	Conflicten en zelfbewustheid vermijden	Luiheid, Afzijdigheid	Actie

(zie o.a. Wikipedia als je geïnteresseerd bent: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Enneagram>)

Dus hier ben ik dan, een ongeïnteresseerd vormpje, met niets anders dan mijn brein om me te helpen. De rest van mijn lichaam ontwikkelt zich nog steeds, reageert voorlopig alleen op basale reflexen, en vertoont nog geen gecontroleerde activiteit. Vanaf dat moment begint mijn leerproces, en hoewel ik het dan nog niet weet, zal ik nooit stoppen met het verwerken van informatie. Mijn ouders en het gezin om me heen brengen mij de eerste basisbeginselen van het leven bij. Vervolgens is er invloed via school, vrienden, werk, relatie, mensen uit andere delen van de wereld... En de hele tijd probeer ik de omgeving waarin ik me bevind te begrijpen, zodat ik er mee om kan gaan. Mijn gedachten worden duidelijker als ik leer hoe ik dingen moet interpreteren, hoe ik gevaar moet onderscheiden van veiligheid, wat ik moet doen als ik honger heb, enzovoort. Naarmate ik ouder word, construeer ik in mijn geheugen een replica van de wereld om me heen, gebruik makend van de informatie die ik heb opgedaan. Ik kan nooit zeker weten of die blauwdruk elk detail van de werkelijkheid correct weergeeft. Enerzijds stuurt wat ik al weet mijn waarnemingen in een poging iets te herkennen. Dit leidt mogelijk tot een zekere mate van vooringenomenheid. Anderzijds voel ik de behoefte om samenhang te zien, waardoor hiaten waarschijnlijk worden ingevuld met fictieve details en verbanden. Het is nu eenmaal enorm veel informatie voor het jonge brein. Gedurende mijn ontwikkeling begrijp ik deze beperking en onzekerheid, dus ik leer ook hoe ik me moet concentreren op wat echt belangrijk is: mijn directe omgeving. Uiteindelijk, terwijl ik meer inzichten verkrijgt, word ik me er ook van bewust dat er meer is dan ik waarneem. De realiteit, het is blijkbaar maar een gedachte... *Maar het is wel mijn gedachte!*

1.2 Erkenning

Ik verwerk al die sensorische informatie om een mind-map van mijn omgeving te vormen, maar hoe weet ik dat ik het goed doe? Onze genetische codering maakt kuddedieren van ons, dus de meesten beseffen vanaf het begin dat we niet alleen zijn. We zoeken daarom contact met anderen om onze percepties te bevestigen. Op de een of andere manier voel ik de behoefte om mijn ideeën over de werkelijkheid te controleren, en dat is een enorm complexe taak! Stel je voor: eerst moeten we erachter komen wie er bij de familie hoort. We moeten een taal leren spreken, en in de tegelijkertijd overweldigt ongefilterde informatie onze zintuigen. Ik moet niet alleen absorberen, maar ook informatie verzenden om overeenstemming te bereiken over prioriteiten, betekenissen, interpretaties, gewoonten en al die andere dingen die we tijdens onze jeugd leren. Op deze manier probeer ik mijn eigen identiteit te onderscheiden van die van andere wezens. Ik wil erkend worden als individu.

Vanaf de dag dat we geboren worden tot het moment dat we sterven houden we onszelf met elkaar bezig. Van de eerste baby-brabbeltaal en luid geschreeuw tot de tekst die je nu leest, wissel ik informatie uit. Ik vermoed dat niemand de dwaze geluiden en de grappige gezichten begrijpt die een baby en volwassenen uitwisselen, maar het doel is duidelijk: overeenstemmen over sociale hiërarchie, verwacht gedrag, risico's en behoeften. Er vindt een continue hersenspoeling plaats om ervoor te zorgen dat we ons eigen leven binnen de grenzen van de gemeenschap kunnen beheren. Aanvankelijk is dat een niet-democratisch proces. Elke ouder wordt gek tijdens de "Waarom?"-fase van een kind, of is boos wanneer hun kind potentiële gevaren zonder remmingen onderzoekt. Tijdens het opgroeien wordt de reikwijdte van het individu breder en breder, via school, boeken en media. En al die tijd communiceren we, wisselen informatie uit, en controleren of we hetzelfde denken of niet. Slechte rapportcijfers en publieke afkeuring ontmoedigen afwijkende percepties en laten zien wat de omgeving van ons verwacht.

Waar de gemeenschap mij probeert te passen in hun realiteit, probeer ik alleen maar erkenning te krijgen voor mijn ideeën over de wereld, en deze te matchen met de feedback van anderen. Vanwege zoveel geharmoniseerde externe informatie en de percepties van de algemene realiteit van al die mensen om me heen, begin ik te geloven dat er een onafhankelijke werkelijkheid buiten mij is. Huis, stoel, bed, eten, bomen, lucht... Als zoveel mensen dezelfde interpretatie van al deze dingen hebben, moet daarbuiten iets zijn dat ik alleen maar hoeft te accepteren. Maar eerlijk is eerlijk: 100% zekerheid zullen we nooit hebben! Hoewel andere mensen mijn ideeën erkennen, is er geen echt bewijs voor zo'n onafhankelijke realiteit. Samen hebben we daarover een aantal afspraken gemaakt die prima zijn, althans voorlopig. Jij en ik kunnen iets 'mintgroen' noemen, en we wijzen naar hetzelfde kleurrijke oppervlak, maar wat ik in werkelijkheid

zie is heel anders dan jouw waarneming. Het is net als met twee camera's waarvan de beeldkalibratie niet hetzelfde is: de resulterende foto's zijn compleet anders, ook vanwege verschillende kijkhoeken naar hetzelfde onderwerp. Als we een bakstenen muur aanraken, denken we misschien dat er echt een stevig ruw oppervlak is, maar we krijgen alleen bepaalde signalen die op de een of andere manier ons brein bereiken en daar vertaald worden. Virtual Reality Entertainment gebruikt dit principe om ons dingen te laten ervaren die alleen door software bestaan. Dat klinkt als de MATRIX-film, nietwaar? Extrapoleer dat concept voor AL onze zintuigen met ALLE variërende informatie in de loop van de tijd, en ALLE gecomponeerde interpretaties verschillen dan van elkaar. Het enige waar we zeker van zijn, is dat we een doelgerichte en overeengekomen interpretatie hebben van bepaalde zintuiglijke stimuli.

Is dit een raar idee?

Niet echt. Zo vaak in het verleden gebeurde er iets dat ons ertoe bracht onze concepten te herzien, hetzij door nieuwe ontdekkingen, ontwrichtende natuurrampen, of eenvoudigweg vanwege zeer creatieve ideeën. Het eerste wat we vervolgens allemaal doen, is erover praten en een geaccepteerd algemeen begrip ontwikkelen. Wanneer mijn omgeving mijn gedachten niet erkent, kan ik mezelf immers niet manifesteren. Mijn leven klopt niet zonder deze afstemming, en dat dwingt me vaak om het eigendom van mijn gedachten op te offeren. Maar het begon oorspronkelijk allemaal met mijn hersenen, het verwerken van sensorische informatie en daarover nadenken om een goede wereld te creëren om in te leven.

1.3 Brein

Als mijn brein een sleutelrol speelt in mijn bestaan, is het goed om ook enkele van zijn beperkingen te begrijpen. Ons brein is niet ideaal en kan gemakkelijk worden verwond of beschadigd. De functie is voornamelijk afhankelijk van chemische stoffen en de conditie van het weefsel. Daarom proberen de hersenen altijd op veilig te spelen en risico's te vermijden. Lang geleden maakte de Boeddha ons al bewust van dit typische gedrag van de hersenen, door te zeggen:

---

*“... Alles wat we zijn is het resultaat van wat we hebben
gedacht: alles wat we zijn is gebaseerd op onze gedachten en
gevormd uit onze gedachten.”*

Zijn lessen gingen over hoe we ons denken moeten beheersen om goed waar te nemen en eerlijk te kunnen interpreteren.

Op een moderne manier zeggen we dat ons brein ons anders graag voor de gek houdt. Hier zijn enkele van die hinderlijke gedragingen van onze hersenen!

Volgens natuurwetten streeft een systeem altijd naar de laagste energiebalans. Het kost energie om structuren en geordende patronen te bouwen. Iets maken gebeurt niet gratis. Dat is waarom bijvoorbeeld het bouwen van een huis energie kost, niet alleen om het samen te stellen, maar ook om alle gebruikte onderdelen te vervaardigen, van losse stenen tot ramen en elektrische installaties. Het vereist vervolgens een onderhoudsinspanning om het huis in goede staat te houden, dus we zijn gedwongen

om te schilderen, schoon te maken, te repareren enzovoort. Als je dat niet doet, zal het huis vroeg of laat instorten. Nadat de energie voor bouw en onderhoud is verdampt, vertegenwoordigen de ruïnes van het huis een stabiele, laag-energetische staat. Uiteindelijk probeert elk systeem terug te keren naar chaos, omdat dit een stabiele situatie met de laagst mogelijke energie vertegenwoordigt.

Het is evident dat ons brein veel moeite doet om de chaos van indrukken op te lossen, terwijl het een blauwdruk van de werkelijkheid vormt. Als ik zo naar mensen om me heen kijk, zie ik dat ons brein daarbij zo efficiënt mogelijk te werk gaat. Misschien omdat hersenen zo kwetsbaar zijn wanneer bijvoorbeeld de bloedtoevoer afneemt, of omdat het brein probeert energie te sparen voor mogelijke noodsituaties, maar over het algemeen vermijden mensen maar al te vaak om echt bewust te denken. Let maar eens op als mensen hun hersens pijnigen op moeilijke kwesties! Ze zien er dan niet relaxed uit! Immers, als ik me op mezelf concentreer, word ik niet zo moe als wanneer ik mezelf in andermans plaats verzet, probeer hen te begrijpen en hun denkwijze te volgen door mijn eigen ideeën te negeren. *Beide* doen is zelfs nog moeilijker, en een training op persoonlijke vaardigheden leert je doorgaans technieken om dit toch effectief voor elkaar te krijgen. In kritieke situaties kunnen de hersenen snel van lage activiteit naar een meer alerte status springen, op volle snelheid werken om risico's te vermijden en vervolgens manieren vinden om weer in veiligheid te komen. Daarna heeft het vermoeide brein dan ook tijd nodig om zich weer te herstellen.

In het dagelijks leven is risicomijding een algemene praktijk, en met de beschikbare regels en gewoonten hoeven we ook daar niet meer echt over na te denken. Ons blinde vertrouwen in dit gedrag blijkt bijvoorbeeld in het verkeer, wanneer een jonge belhamel regels overtreedt en borden en signalen negeert, en daardoor mensen schokt door de gevaarlijke situaties die dan ontstaan.

Vertrouwen op dingen (zonder ze betwijfelen) is een favoriete techniek van de hersenen. Een andere techniek is om nieuwe informatie die niet in een acceptabele context kan worden geplaatst, eenvoudig te blokkeren. Natuurlijk proberen we eerst onzekerheden over deze informatie te beperken via discussies met anderen, maar als dat niet resulteert in iets comfortabels, negeren we die informatie gewoon. Regeringen gebruiken dat vaak als het publiek het naar verwachting niet eens is

met een politiek besluit. Door desinformatie uit te sturen, tegenstrijdige berichten te verspreiden en volksvertegenwoordigers te tonen die onbegrijpelijke discussies voeren, verliest het publiek al snel zijn interesse en negeert het de oorspronkelijke thema's volledig.

Ons brein heeft nog een truc: het geeft de voorkeur aan eerder verzamelde gegevens boven nieuwe waarnemingen. Wanneer je nieuwe informatie krijgt, koppelt het brein dat met reeds opgeslagen herinneringen om een compleet en begrijpelijk beeld te maken. Het effect is dat de context verandert en dat enigszins aangepaste herinneringen de nieuwe waarnemingen vervangen. De belangrijkste reden om dit te doen is vanwege communicatie: we moeten praten en denken in een gemeenschappelijke taal met geaccepteerde ideeën over dingen. De hersenen proberen als het ware een Babylonische spraakverwarring te vermijden. Een andere reden is dat het efficiënter is om voort te bouwen op bestaande inzichten dan om elke keer opnieuw te beginnen. Dat is de reden waarom een nieuwe doorbraak veel uitleg behoeft voordat andere mensen het zelfs maar beginnen te begrijpen. Neem als voorbeeld maar een nieuw, sterk afwijkend verkeersbord: weggebruikers zullen eerst putten uit hun bestaande kennis, voordat ze beter kijken en analyseren. Dan kan het al te laat zijn, en dus vereist de introductie van zo'n bord een lang voorbereidingstraject.

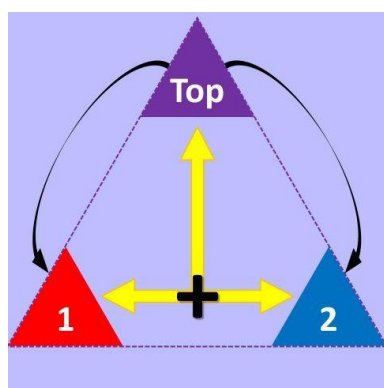
Ten slotte mogen we de kracht van geloof niet vergeten (niet hetzelfde als vertrouwen, wat is gebaseerd op ervaring en bewijs). Hoewel 'geloof' voor mij ook een hersentruc is, vind ik het zeker niet negatief. Hoe dan ook, geen van de hersentrucs is negatief! Het zijn gewoon manieren voor het brein om de werklast te verminderen en overleving mogelijk te maken in een chaos van sensorische stimuli. Geloof kan een sterke kracht zijn om je te richten op doelen en op koers te blijven ondanks tegenslagen. Het creëert een gemeenschappelijke mindset en synergie, en het is de basis voor onuitgesproken regels en gewoonten waar we allemaal van profiteren. Het enige probleem dat ik zie, is wanneer bedrijven of instellingen voordeel halen uit geloof om andere doelen te bereiken, dan wat mensen verwachten. Geloof is nooit de rechtvaardiging voor daden, maar het kan de trigger of drijfveer zijn voor acties (het "*waarom*"). *Wat* we doen en *hoe* we het doen, dat is het gevolg van redeneren op basis van feiten en observaties.

We hebben ingenieuze manieren gevonden om bepaalde beperkingen van ons brein te overwinnen. De belangrijkste methode is om de denkkraft van veel mensen te combineren. "*Twee weten meer dan een!*" is zeker waar, en teams doen het zelfs nog beter. Wetenschap is niets meer dan een in de tijd uitgespreid collectief denken, niet beperkt tot een mensenleven alleen. De ultieme vorm van een collectief brein is kunstmatige intelligentie, dat vaak wordt gezien als de volgende stap in de toekomstige evolutie.

Een andere methode is om de beperking te cultiveren. In plaats van een gebrek, wordt het dan een talent. Het beste voorbeeld is het Chinese Yin Yang-concept. Heb je je nooit gerealiseerd dat we onze

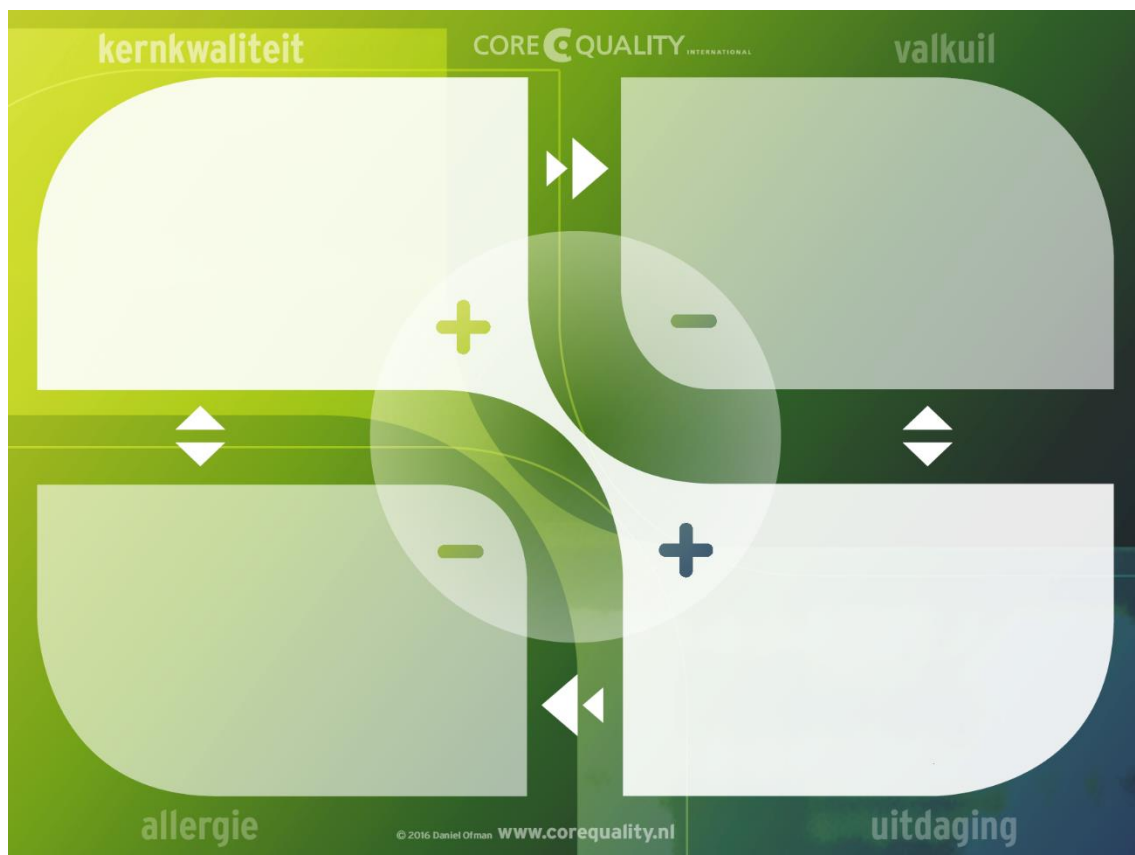
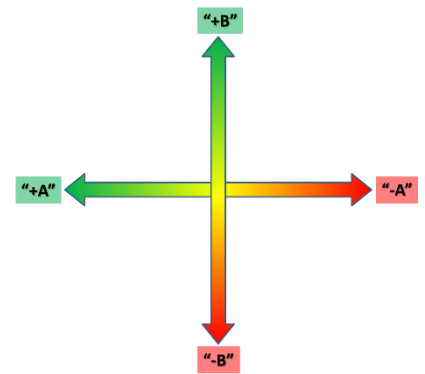
wereld altijd zien als een keuze tussen *twee* (niet noodzakelijk tegengestelde) dingen? Dag en nacht, zonlicht en schaduw, man en vrouw, liefde en haat, enzovoort. In alles wat we doen, maken we zogenaamde duale of binaire beslissingen. We gaan deze of die andere richting op, we vinden het leuk of niet, we kijken eerst hier en dan daar naar... Het is de gemakkelijkste manier voor ons brein om dingen uit te zoeken. Zelfs als we erkennen dat er een tussenliggend grijs gebied bestaat, trekken we daarin onbewust een scheidingslijn. Het is net als het vinden van een woord in een woordenboek: je opent het boek ergens en selecteert het deel dat je nodig hebt op basis van de alfabetische positie. Dat deel wordt opnieuw gesplitst en je gaat door totdat je de pagina hebt gevonden waar het woord is. Mensen hebben grenzen en begeleiding nodig om te weten wat ze moeten doen en laten. Dit dualisme kan op een geharmoniseerde manier tot stand komen, maar het leidt echter vaak tot polarisatie wanneer een persoon of team zich aan slechts één kant van de mogelijke keuzes houdt. De overgrote meerderheid van de problemen op onze aarde komt voort uit die eenzijdige, niet integrale kijk op kwesties. De eerste cultivatie van het dualisme was de oude Chinese filosofie die ons hielp dit mechanisme te doorzien en aanwijzingen gaf over hoe om te gaan met keuzes: beide kanten horen bij elkaar, er is geen “goed” of “slecht”, het hangt er alleen vanaf wat we zelf willen. Meer recent vond het dualiteits-denken zijn weg naar binaire systemen. Elk stukje informatie kent daarin alleen twee toestanden “0” of “1”, die elkaar uitsluiten. Door het combineren van meerdere bits in een string van eigenschappen (8, 16, 32 of 64 bits – of zelfs hoger, afhankelijk van de complexiteit die we willen ondervangen) zijn we in staat om meerdere informatie aspecten te coderen en uiteindelijk onze realiteit in een digitaal domein weer te geven. De wiskunde erachter is ingewikkeld, maar het begon allemaal met een manier van logisch denken die de hersenen in staat stelde om complexe gegevensverwerking sneller en voorspelbaarder uit te voeren dan andere wezens op aarde kunnen.

Waar dualisme twee elementen nodig heeft, is er impliciet een derde element: de combinatie daarvan. Het meest bekende model dat dit vertegenwoordigt, is de driehoek of piramide. Twee elementen aan de basis en één combinerend element aan de bovenkant. Dit model is heel gemakkelijk voor de hersenen om mee om te gaan: het geeft hiërarchie (niveaus) en structuur in een complexe wereld van binaire keuzes. Piramides zelf zijn weer onderdelen van grotere constructies, maar je hoeft daar niet naar te kijken als je tevreden bent met de reikwijdte van

je eigen piramide. Zie eens hoe onze wereld zich opbouwt uit steden, provincies, landen en continenten. Hoe er binnen de steden weer verenigingen, sportclubs, vakbonden, favoriete horecagelegenheden, gezinnen enzovoort zijn. We werken voor een werkgever, binnen een afdeling en een team... En alle afzonderlijke elementen hebben enig leiderschap. Zelfs in religies zie je dat de driehoek heel vaak terugkomt om eenheid te tonen, maar met verschillende niveaus tussen top en basis. De piramide is een zeer stabiele constructie en onderhoud vereist weinig energie.

Wiskundig kun je allerlei multi-hoekfiguren tekenen en daarna proberen betekenis te geven aan elk punt. Zeer interessant om te lezen en erover na te denken, maar over het algemeen kunnen onze hersenen moeilijk pragmatisch met dergelijke constructies omgaan. Het enige model dat algemeen wordt gebruikt en intuïtief wordt begrepen, is het kwadrant. In feite is het kwadrant een dubbele, wederzijds exclusieve binaire keuze. Consultants zijn dol op dit model, omdat het hen in staat stelt onderwerpen te combineren die geen duidelijke relatie met elkaar hebben. Elk kwadrant vormt dan een nieuwe entiteit in onze wereld, zoals mannen en vrouwen versus fiets en auto. Automatisch sluiten we de groep mensen uit die geen van beide hebben (!) en we creëren 4 nieuwe interessegroepen: fiets-mannen, fiets-vrouwen, auto-mannen, en auto-vrouwen. Het model wordt op vele manieren gebruikt en gepresenteerd. Google maar eens een beetje op “kwadrant”, en je zult veel voorbeelden vinden. Een goede uitvoering is het analysemodel van Daniel Ofman (<https://www.corequality.nl/>), waarin menselijke kernkwaliteiten worden uitgelegd. Het model is een prima manier om na te denken over ons eigen, door hersenen gecontroleerd gedrag.

2. De menigte

Zodra ik me realiseer dat ik niet alleen ben in mijn werkelijkheid, weet ik dat ik deel uitmaak van een menigte. Dat is een nogal chaotische ervaring en door afstemming en erkenning probeer ik verbindingen te leggen met de mensen die mij omringen. Op die manier kan ik tenminste mijn directe omgeving structureren. Maar ik ben niet de enige die deze behoefte heeft. Daarom heb ik interacties met veel meer andere mensen om verder te bouwen aan een stabiele realiteit.

2.1 Win-win

Wij zijn nu eenmaal kuddedieren. In de chaotische menigte voelt mijn identiteit zich verloren, dus we komen samen in structuren en groepen om krachten te bundelen. Er zijn veel praktische redenen waarom een groep nuttig is, zoals veiligheid, efficiëntere voedselproductie, betere mogelijkheden om hulpmiddelen te maken en gebruiken en natuurlijk de kracht van het vastleggen en delen van gedachten om tot inzichten te komen die het begrip van individuele personen overstijgen. Niemand heeft ons verteld hoe dat moet, en de interessante vraag is: waarom zijn we eigenlijk lid van dit team en niet een ander met vergelijkbare kenmerken? Het antwoord is als bij de keuze voor een sportclub: je voorkeur hangt af van wat je daar kunt bereiken. Als je de ambitie hebt om op een bepaald niveau te spelen, is er dan een geschikt team voor je beschikbaar? Andersom is ook waar: de club geeft toegang als je hen de kwaliteit kunt bieden die ze in dat team nodig hebben. Het is deze uitwisseling van toegevoegde waarde die cruciaal is wanneer je mensen zoekt om mee om te gaan. We willen een win-winsituatie creëren. Haal echter niet “waarde” en “toegevoegde waarde” door elkaar. Waarde is een zeer persoonlijke perceptie; wat voor jou waardevol is, is dat niet noodzakelijk voor iemand anders. Toegevoegde waarde is echter zoets als “ $1 + 1 = 3$ ”: het totaal is meer waard dan de som van onderscheidende delen. Je werk in een fabriek lijkt misschien eenvoudig voor jou en je collega's, maar

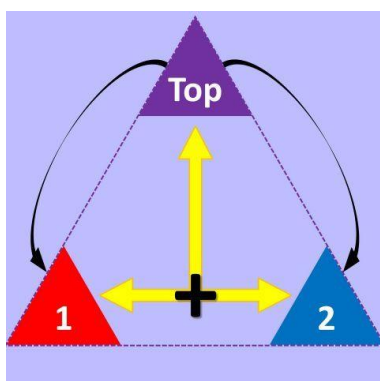
het is essentieel voor de productieketen en als gevolg daarvan word je betaald (daarom werk je daar ook). De commerciële winst vertegenwoordigt de toegevoegde waarde, en als het bedrijf rode cijfers schrijft, verliezen alle werknemers hun baan.

		Toegevoegde waarde voor het team	
		-	+
Waarde voor jou	-	Geen relatie	Uitbuiting
	+	Sociale aanvaarding	Plezier & succes

Er zijn interessante correlaties, afhankelijk van de vastgestelde waarde, zoals geïllustreerd in de tabel. Het meest ideale geval is dat beide zijden waarde hechten aan samenwerking en als beide partijen ook nog eens dezelfde idealen delen, zorgt deze situatie voor succes. Daarom investeren organisaties veel in branding en in een aantrekkelijke missie en visie. Helaas zal de

Pareto (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Pareto-efficiëntie>) laten zien dat dit slechts 20% van alle relaties betreft. De resterende 80% is niet zo succesvol (de 'Uitbuiting') of zelfs een continue worsteling met elkaar.

Het zoeken naar groepen om bij aan te sluiten, begint wanneer we proberen onze perceptie van de werkelijkheid op één lijn te brengen met anderen. Als de erkenning groot is, willen we graag lid worden en als het voordeel hoog is, zijn we zelfs bereid enkele van onze persoonlijke waarden op te offeren. We hebben anderen nodig om onze identiteit te bevestigen, maar vaak is de prijs daarvoor de eis om de groepsidentiteit als een hogere orde te erkennen. Zoals eerder gezegd, is 'win-win' in zeldzame gevallen meer dan alleen een compromis. Denk bijvoorbeeld aan het ijsbergmodel, met allerhande verborgen drijfveren. In bedrijven of sportclubs is de primaire reden voor een relatie meestal heel duidelijk. Maar in veel andere situaties is de reden om binnen een groep te blijven iets wat diep begraven zit in onze rugzak van waarden, overtuigingen en motivaties. Het is gemakkelijk om een relatie te beginnen, maar na een tijdje wordt het moeilijk om de verbindingen te beëindigen omdat onbewuste drijfveren zich manifesteren. Dit gebeurt vaak wanneer afscheiding ingaat tegen de algemene stroom, zoals de ervaringen van de LHBTI-scene, of wanneer mensen een streng religieuze sekte of instelling willen verlaten. Deel uitmaken van een grotere entiteit betekent meestal dat je iets van je eigen identiteit verliest. Wanneer je toewerkt naar "Geen relatie", kun je onverwacht de moeilijkst te verbreken banden tegenkomen!

2.2 Piramides

Wanneer twee of meer mensen samenkomen om iets te bereiken, neemt automatisch iemand een leidende rol. Wellicht is het beter om te zeggen dat het team iemand deze rol geeft, ofwel zeer direct (dat wil zeggen via afspraak), dan wel impliciet (door onderdanig gedrag). Hoewel we binnen het team proberen ons denken op één lijn te brengen, zijn onze gedachten nooit precies hetzelfde. Het Nederlandse "poldermodel" staat bijvoorbeeld bekend om eindeloze discussies

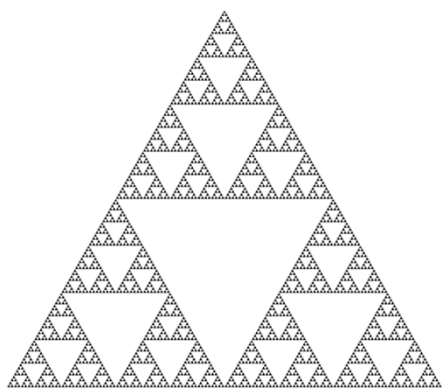
zonder adequate besluitvorming. Voor een effectief en efficiënt team is er behoefte aan iemand die eigenaarschap, verantwoordelijkheid en beslissingskracht toont. Het maakt niet uit of dit een algemene leider of een gedistribueerd leiderschap betreft, gebaseerd op leden met specialistische kennis of ervaring. Hoe groter de groep is, des te belangrijker is deze rol.

Door een erkende leider aan de groep toe te voegen, wordt de piramide ingesteld. Ik gebruik het model van de piramide (en niet de driehoek) omdat het een gecultiveerde natuurlijke vorm is die mensen altijd hebben gebruikt.

Deze stabiele structuur spreekt op veel verschillende manieren mensen aan als een archetype voor hiërarchie. Natuurlijk kun je ook denken aan meer abstracte driehoeken; voor de uitleg doet dat er niet toe.

Het is ook belangrijk om te begrijpen dat lidmaatschap niet beperkt is tot slechts één piramide. Iemand is meestal lid van veel verschillende groepen, omdat elke piramide een unieke identiteit heeft, zijnde het onderwerp waarvoor mensen samen kwamen. Voorbeelden van dergelijke identiteiten zijn zaken als kerk, sportclub, politieke partij, hobbygroep, werkgever enzovoort. Soms combineert een piramide meerdere identiteiten, zoals een katholieke voetbalclub. Dat betekent dat je lidmaatschap niet alleen over toegevoegde waarde gaat, maar ook over de match met de reeks kern identiteiten van die piramide. Lidmaatschap van verschillende piramides tegelijk kan tot conflictsituaties leiden als de waarden van één piramide het lidmaatschap van een andere feitelijk uitsluiten (bijvoorbeeld sporten op zondag in een streng calvinistische omgeving).

Als we het hebben over de identiteit van de piramides, dan vormen alle leden samen de fysieke belichaming van die identiteit. Het voordeel van een piramide is de collectieve geest en het geconsolideerde denken als één geheel. Zelfs met interne meningsverschillen treedt de groep tegenover de wereld naar voren als één eenheid waarvan acties en overwegingen die van elk individueel lid overstijgen. De collectieve geest van de piramide vertoont over het algemeen dezelfde menselijke kenmerken en tekortkomingen. Niet zo verrassend, als we ons realiseren dat het meerdere hersenen combineert, net zoals neurale netwerken samen een enkel brein vormen.

Mensen komen dus bij elkaar om observaties met elkaar af te stemmen, overeenstemming te bereiken over gezamenlijke interpretaties en een groep te vormen om zo een krachtiger identiteit te tonen. Dit lijkt veel op een, uit onze genen ontspruitende, evolutionaire stap. Nu is er ook nog zoiets als “*span of control*” (de reikwijdte), ofwel het ideale aantal elementen dat een leider kan overzien. Eenvoudig gezegd: een piramide kan niet te groot worden zonder verhoogde instabiliteit. “*Span of control*” is de kritieke grootte van waaruit subgroepen beginnen te ontstaan. De reden hiervoor is de begrensde efficiëntie in complexe groepen: bij te veel leden is het moeilijk om gefocust en

resultaatgericht te blijven. Het is net als cellen die zich splitsen tijdens het groeien. Als je kijkt naar hoe een levend wezen zich ontwikkelt vanuit een enkele cel, kun je de uiteindelijk zeer complexe organismen als resultaat van dit ontwikkelingsproces zien.

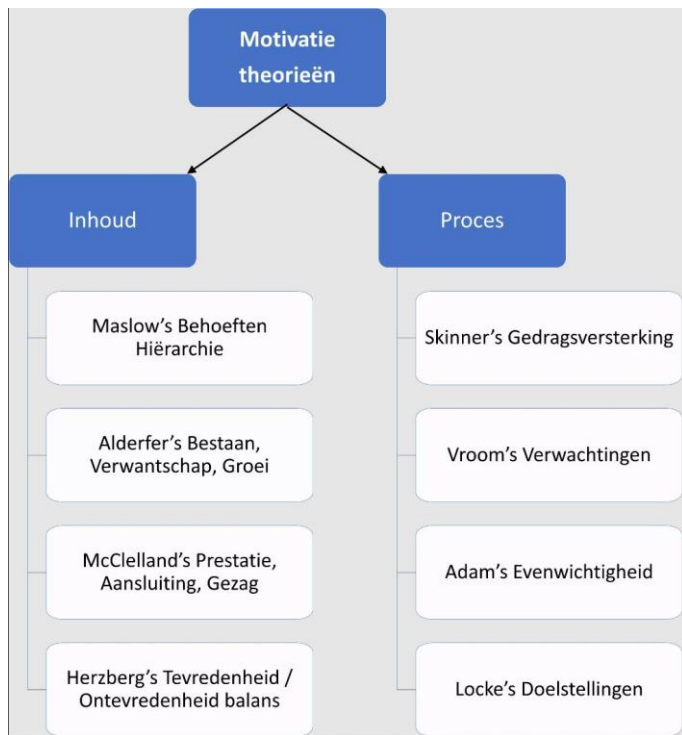
Een groeiende piramide kan kleinere sub-elementen vormen, maar kan zich ook bij andere en veel grotere piramides voegen. Vergelijk dat met bedrijven: de groei van activiteiten resulteert enerzijds in meer afdelingen, maar anderzijds gaat een bedrijf af en toe ook een joint venture aan of doet het strategische overnames. Tijdens dit proces vinden dezelfde evaluaties van toegevoegde waarde plaats als wanneer individu en team elkaar ontdekken. Uiteindelijk, als al deze clusters organisch hun weg vinden, leidt dit tot orde in de chaotische menigte. Hoe meer mensen door globalisering samenleven, hoe complexer dit spel wordt. Het doel daarvan is om een orde of structuur te creëren die onze kansen om te overleven groter maakt.

2.3 Waarde

Kijk ook eens naar een video over Belbin's 9 team rollen: <https://youtu.be/7LunroajLE>
Het concept van piramides leidt ook tot thema's als teamdynamiek (over de spelletjes in een groep, zie bijvoorbeeld: https://nl.wikipedia.org/wiki/Tuckmans_stadia_van_groepsvorming) en de continue ontwikkeling van mensen en organisaties. Maar de vraag die ik mezelf nog steeds stel, is: wat drijft ons om ons zo te gedragen? Ik herken welke trucs we gebruiken om onze wereld te managen door middel van vereenvoudiging, enzovoort, maar dat is slechts *hoe* we omgaan met dingen. Niet *waarom* we dat doen.

Ik herken evolutie als het enige constante element in de menselijke geschiedenis (en zelfs daarvoor). Het maakt niet uit of het gedetailleerde evolutiemodel klopt, maar het concept dat er verandering en ontwikkeling is als een eeuwigdurend proces, duidt op een beweging waaraan we niet kunnen ontsnappen. Als gevolg van de strijd tussen orde en chaos neemt de complexiteit van structuren toe met elke nieuwe cyclus. Telkens als chaos wint, is het antwoord meer geavanceerd. De wereld groeit van eenvoudige tot meerlagige identiteiten met piramides die proberen hun toekomst te bevriezen en dan falen als hun conservatieve benadering aanpassing aan veranderingen verhindert. In onze gepolariseerde wereld is er geen andere mogelijkheid dan op dit pad verder te gaan. De sleutel tot begrip van dit proces is om de rol te doorzien die '*waarde*' speelt. Het gaat zeker niet alleen maar om geld. Allereerst is "waarde" een heel persoonlijke ervaring en ten tweede heeft het een tijds- en contextafhankelijk karakter. Daarom zal er nooit een antwoord zijn op de vraag "*Wat is waardevol?*" De oorzaak van deze onduidelijkheid is echter dat ons waardebesef zich ontwikkelt.

Enige tijd geleden was Maslow's hiërarchie van behoeften populair. Veel discussies en modelverbeteringen later is het concept enigszins verlaten (zie veelheid aan theorieën in de afbeelding). Naar mijn mening is het idee achter motivatiemodellen correct: er is een continue evolutie naar de volgende niveaus, gebouwd op bepaalde randvoorwaarden. Maar het gaat daarbij niet om behoeften, of iets dergelijks. **Motivatie gaat over wat wij als waardevol beschouwen en wat we daarom willen beveiligen.** We streven steeds naar waarde, meer of heel anders, of gewoon omdat... De hiërarchie van behoeften (en andere modellen) is in feite een afgeleide representatie

van de ontwikkeling van ons waardebesef.

(Zie ook: https://nl.wikipedia.org/wiki/Piramide_van_Maslow)

Alles wat geldt voor èèn persoon, is ook van toepassing op piramides in elke grootte of complexiteit. Gemeenschappen zijn voor ons gewoon moeilijker te begrijpen, en de transparantie onder mensen verdwijnt snel in sociale statistieken. Identiteit is (helaas) de opmaat naar polarisatie en de gewenste toegevoegde waarde bepaalt daarbij onze keuzes. Er is nooit stabiliteit omdat er altijd nieuwe structuren ontstaan op de ruïnes van de chaos uit het verleden, welke later gedoemd zijn om weer in te storten. Het is interessant om de film **"The Forecaster"** (https://youtu.be/8MP2QaT2A_A) te bekijken, over Martin Armstrong en zijn pi-cyclus. Ook piramides streven naar waardeontwikkeling en willen deze graag van concurrenten afnemen. Om dit te kunnen doen heeft men macht nodig, wat ons van de eenvoudige georganiseerde menigte naar het mondiale theater brengt waar statistieken en financiële cijfers ten slotte de individuele mens vervangen.

---

*Zodra 'waarde' de graadmeter voor identiteit wordt,
is 'win-win' een illusie!*

---

3. De wereld

Deze wereld die we met onze hersenen bouwen, huisvest dus niet alleen alle mensen, maar kent ook vele piramideconstellaties in verschillende geneste vormen. Wat van toepassing is op de interactie tussen twee mensen is ook geldig voor de dynamiek tussen twee piramides. Hoe een piramide in een grotere constructie past, is niet anders dan hoe een persoon deelneemt aan het leven binnen de piramide. Het gaat allemaal om identiteit en geschatte waarde. Wanneer iemand verder kan kijken dan de piramides waar hij deel van uitmaakt, krijgt hij een bredere blik over onze wereld.

3.1 Scope

“*Scope*” bepaalt de schil rondom mijn persoonlijke leven. Onze scope toont het bereik dat we onder controle hebben en waarbinnen we effectief zijn in wat we doen. Onze waarnemingen kloppen meestal als dingen binnen ons bereik vallen. Scope is voor iedereen verschillend, zelfs als mensen tot hetzelfde team behoren. Hoe ver je scope reikt, hangt af van opleiding, scholing en ervaring, maar ook van persoonlijke kwaliteiten zoals open mindset en

veranderingsgezindheid. Omdat onze scope niet wordt beperkt door de grenzen van structuren, kunnen we het gebruiken om piramides samen te lijmen, of kunnen we besluiten om ons lidmaatschap te wijzigen op basis van nieuwe informatie die we van elders hebben ontvangen. Over het algemeen besteden mensen niet zoveel aandacht aan hun scope. Voor de meesten van ons is het de vanzelfsprekende comfortzone waarin we leven.

Sterker nog: veel mensen denken de hele wereld te kennen, maar zien in feite alleen hun eigen beperkte bereik. Omdat het leven *binnen* je scope beheersbaar en min of meer onder controle is, zijn er niet al te veel rare of onverklaarde dingen. Leven binnen hun scope bevat mensen meestal prima, en dat is hoe de massa stil gehouden wordt door de machtigen die de wereld regeren. Zorg ervoor dat iedereen tevreden is met zijn of haar scope, en de meesten zullen dan ook niet om meer vragen. Door beperkte vergroting van de scope te stimuleren, voelt het alsof we helemaal geen grenzen hebben. De media bieden ons daarvoor informatieve programma's, zoals boeken, documentaires en films met raadsels en verborgen berichten, en internet discussies bevredigen onze nieuwsgierigheid. Iedereen heeft zijn eigen bereik en (in tegenstelling tot de kristallen bollen die op de afbeelding worden getoond) deze overlappen elkaar continu. Dat is het gebied waar we contact met elkaar krijgen en communiceren, samenwerken. Maar we hebben ook een privè sfeer, bijna als een fysieke schil om ons heen, zonder enige overlapping, en waar we maar heel weinig mensen toelaten.

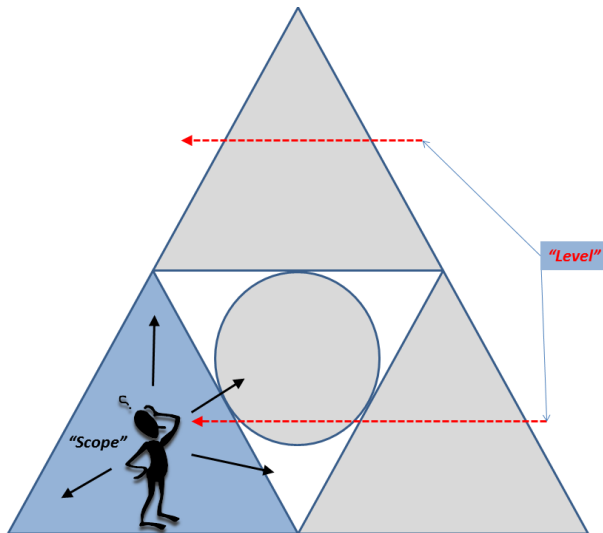
Hoewel onze reikwijdte oneindig groot aanvoelt, is het in de echte wereld beperkt. "*Scope*" gedraagt zich een beetje als een lichtbron, of een verre ster. We weten dat de lichtintensiteit op korte afstand erg hoog is, maar hoe verder weg, hoe zwakker het licht wordt. Ik ben niet zeker of deze stralingswet ook voor ons brein geldt, maar het algemene idee is wel goed. Mijn scope begint met mijn brein in het midden en vervaagt geleidelijk naarmate mijn zintuigen en conceptueel denken bij toenemende afstand minder effectief worden. Details beginnen dan aan

mijn hoofd te ontsnappen. Geconfronteerd met compleet nieuwe situaties of informatie moeten mijn hersenen hun scope aanpassen, en dat kost tijd omdat we steeds op zoek zijn naar consistentie met wat we al wisten. Misverstanden en conflicten doen zich voornamelijk voor in de buitenste regionen van onze scope waar de onzekerheid over de informatie het hoogst is. Door training en ervaring kan de scope worden uitgebreid. Het is echter ook mogelijk om een groter gecontroleerd gebied te creëren door scopes van meerdere personen te combineren. Op basis van vertrouwen kan ik gebruik maken van de ervaring en kennis van iemand anders. Dat is wat er gebeurt in een piramideconstructie. We zijn niet allemaal hetzelfde, net zoals een voetbalteam niet alleen verdedigers of aanvallers kan hebben. Diversiteit maakt een team altijd sterker.

Hoe we onszelf ook organiseren, op een gegeven moment begint ons zicht onduidelijk te worden. Onze reikwijdte kan niet eindeloos worden opgerekt. Zodra we het gevoel hebben dat we door mist of wolken heen proberen te kijken, zijn we op het punt waar ons bereik verdwenen is. Wanneer we de vertrouwde persoonlijke sfeer achter ons laten, ontdekken we dat de wereld helemaal niet zo transparant is .... Dat is waar het concept van "*niveaus*" naar voren komt!

3.2 Niveaus

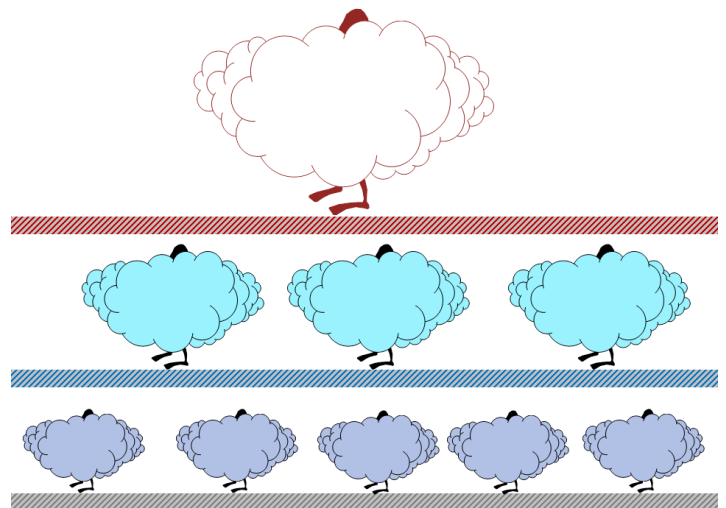

In zekere zin willen we allemaal de gang van zaken beïnvloeden.

Wanneer we onze meningen afstemmen met anderen, proberen we hen te laten begrijpen wat wij denken. In een andere situatie willen we hen overhalen om hun kennis met ons te delen, zodat we onze blauwdruk van de wereld kunnen aanvullen. Soms heeft zelfs niets doen invloed op anderen. Elke persoon wil enige invloed op de omgeving hebben zonder formeel leider te zijn. Hetzelfde geldt voor teams binnen een grotere structuur: als team wil je je doelen veiligstellen.

Invloed is eenvoudig binnen je eigen bereik, en moeilijker in het overlappingsgebied met anderen. Door in teams samen te werken, kunnen we dat probleem tot op zekere hoogte overwinnen, maar we merken al snel de grenzen van onze reikwijdte. Deze grenzen zijn wat ik "niveaus" (Engels: "levels") noem. Op mijn niveau en in mijn uitgebreide bereik kan ik dingen beïnvloeden. Hoewel ik meer vermoed achter het niveau boven (of onder) me, is het heel moeilijk om daar ook maar een kort en verhelderend moment echt in door te dringen. Het is als een zwaar gordijn tussen jou en een andere realiteit waarin afwijkende regels en gewoonten bestaan: je merkt dat er iets is, maar je kunt er niet goed achter kijken.

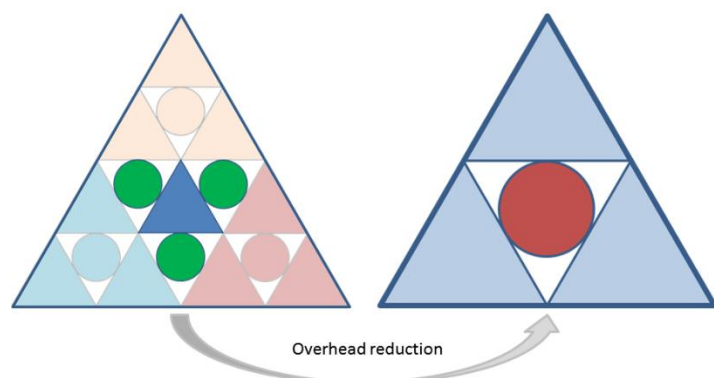
Waar mijn persoonlijke mogelijkheden een "scope"-beperking veroorzaken, definiëren in elkaar geneste piramidestructuren de "niveau"-grenzen. "Span of control" gaat over de ideale grootte van een succesvol geleid team en bepaalt een leiderschap hiërarchie binnen een (sub) piramide. Niveaus omvatten meerdere piramides en zijn ongeveer twee keer zo groot als zo'n "span of control" (nl. in 2 richtingen). Scope heeft daarbij een horizontaal karakter, terwijl hiërarchische niveaus een verticale oriëntatie hebben. We zijn allemaal zo gewend aan deze concepten, maar begrijpen we ze en (belangrijker) gebruiken we ze ook? Beide hebben iets te maken met informatie-uitwisseling door mensen of piramides. Informatie heeft altijd betrekking op een context, gedefinieerd door gemeenschappelijke percepties, attitudes, taal, interesses, enzovoort. Wanneer we onze scope uitbreiden, kunnen we meestal dezelfde persoon blijven: we doen gewoon meer kennis en ervaring op. Als je je niveau wilt veranderen, moet je ook jezelf veranderen. Naderhand ben je vervolgens niet meer helemaal dezelfde persoon en ben je de diepe verbinding met je vorige niveau

kwijt. Je scope verandert dramatisch door op andere niveaus te acteren. Kunnen mensen van verschillende niveaus nog steeds met elkaar communiceren? Ja, natuurlijk, maar beide partijen zullen de verschillende achtergrond voelen en meestal gebruikt men in de communicatie afgezaagde frases. Kijk maar naar de politicus die een buurt bezoekt om zijn kiezers te ontmoeten. Je hoort hem alles zeggen wat je al weet, in bewoordingen die je al kent, en je beseft dat hem is opgedragen dat zo te doen. Ondertussen zie je hem nadenken over het voorkomen van fouten in de openbaarheid, hoe hij informatie kan krijgen die hem helpt bij het volgende debat, en hij mag niet te veel tijd verliezen... Zijn geest is ergens anders... Op een ander niveau.

Er zijn altijd niveaus: tussen ouders en kinderen en tussen bazen en werknemers. Het is het mechanisme om hiërarchieën te beschermen en ervoor te zorgen dat grote piramides met veel interne sub-eenheden hun stabiele structuur behouden. Om die reden is het de natuurlijke oorzaak van bureaucratie. Wat qua scope en niveaus voor individuen en teams binnen piramides geldt, is ook waar voor kleine piramides in grotere systemen. Tenslotte is dit de opstap naar een zelfdenkend piramidemodel: het organisme.

3.3 Organisme

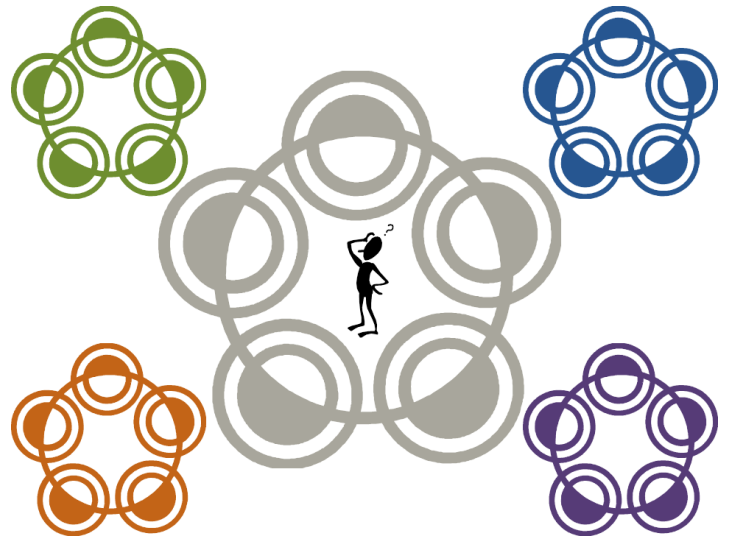

“Span of control” gaat over de ideale grootte van een succesvol geleid team. Een groeiende groep splitst zich automatisch op in teams die daaraan voldoen. Zo groeit ook een geneste structuur van piramides-in-piramides. Daarnaast laten we piramides samenwerken met andere structuren. De communicatie, die begon als een antwoord op mijn persoonlijke

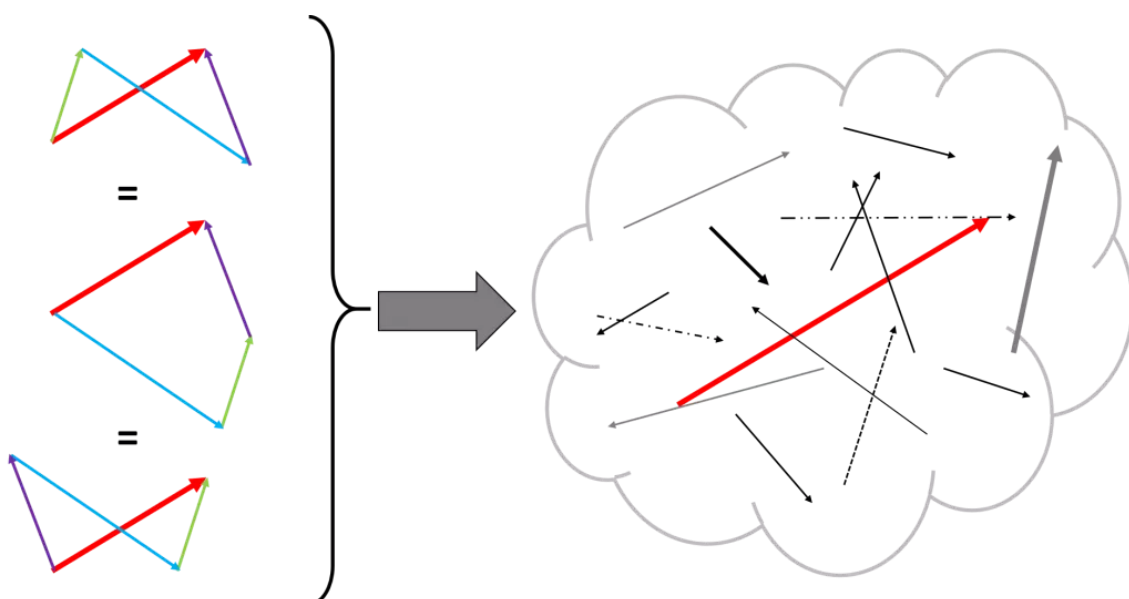
behoefte, leidt uiteindelijk tot enorme structuren welke complete menigten omvatten. Naarmate de complexiteit toeneemt door hiërarchische niveaus in te voeren, hebben enkelingen steeds minder invloed op het algemene gedrag van de piramide.

Er gebeurt ook nog iets anders interessants: laten we eens aannemen dat alle (sub) piramides werken aan de primaire doelen van de totale organisatie. Om de complexiteit onder controle te houden, ontstaan er nieuwe eenheden voor secundaire ondersteuningstaken, waarmee alle activiteiten binnen de piramide met elkaar worden verbonden (de gaten-vullende cirkels in de tekening). In het begin gaat het om slechts een paar mensen in zo'n rol, maar al snel zijn complete groepen daarin actief. Denk maar aan personeelszaken of administratie in een groot bedrijf. Na een tijdje, als we zien dat er verspreid over de hele piramidestructuur meerdere gelijksoortige ondersteunende taakgroepen zijn, bedenken we dat het efficiënter is om deze te combineren. Dat is bijvoorbeeld wanneer bedrijven beginnen te praten over overhead-reductie. In werkelijkheid krijgen deze ondersteunende functies meer en meer macht en zullen ze ervoor zorgen dat hun bestaansreden onmisbaar is.

Ze zullen regels en voorschriften uitvaardigen om redenen die de primaire doelen van de (sub) piramides overtreffen. Wanneer dat gebeurt, neemt het collectieve denken de macht over van de individuele besluitvormers. We offeren onze bewegingsvrijheid op ten gunste van de veiligheid van de totale structuur, en op de een of andere manier accepteren mensen dat gewoon zomaar. Vervolgens weet niemand precies *waarom* we bepaalde regels en gewoontes hebben, maar we weten wel allemaal dat we ons daaraan moeten houden. Dat is de fase waarin de goed gestructureerde organisaties *organismen* met een eigen leven worden.

Typisch voor een *organisme* is dat het lijkt alsof er een hogere macht is, maar er is niet één persoon in de top om die macht een gezicht te geven, i.t.t. een autocratie. Regels en voorschriften bepalen het organisme, vaak opgelegd door instanties in het gebied rondom. Overall spelen mensen een rol in zo'n organische structuur, maar niemand heeft meer een eigen identiteit: ze volgen allemaal richtlijnen die anderen hebben gemaakt en waarvan het niet duidelijk is waarom ze bestaan. We zijn als het ware cellen geworden in de organen van een levend wezen dat zichzelf beschermt tegen elke bedreiging, van binnenuit of van buitenaf. Net zoals een lichaam groeit, zich ontwikkelt en uiteindelijk sterft, gaan deze organismen door soortgelijke cycli. Organismen hebben alle kenmerken van menselijk gedrag, alleen op een andere schaal. Dat is niet zo vreemd, omdat wij het zijn die de piramides belichamen, en het is onze projectie die ervoor zorgt dat organismen zich gedragen als een supermens. Organismen staan geen afwijkende identiteiten op welk niveau dan ook toe, en hebben waarden die slechts losjes gekoppeld zijn aan de behoeften van individuele mensen.

Organismen bewegen in richtingen die we pas achteraf herkennen. Toch proberen we allemaal deze richting te beïnvloeden. Het resultaat van alle uitgeoefende beïnvloedende krachten (zie rode pijl in de tekening) is wat uiteindelijk telt. Zoals ze zeggen: “Er zijn meerdere wegen die naar Rome leiden!”, en dat maakt onze momentane invloed bij het sturen op detailniveau een beetje onvoorspelbaar. Het is ook niet alleen de volgorde waarin we dingen doen, het is veel chaotischer! Een organisme is als een thermodynamisch systeem met veel willekeurige invloeden dat zich gedraagt op een manier die elk afzonderlijk element niet begrijpt of zelfs niet nastreeft. Daarom ook hebben we het gevoel dat we geen controle hebben over de richting, gemaakte keuzes, enzovoort. Maar toch zijn wij het die iets aan het doen zijn. En als genoeg mensen een synergetische beweging creëren, kunnen we het organisme wel degelijk besturen. De enige onzekerheid die we altijd zullen hebben is deze: Handelen we omdat WIJ het willen, of omdat het SYSTEEM ons dit heeft laten doen? Het is niet eenvoudig omgaan met grote aantallen mensen, vooral wanneer de onderlinge variëteit enorm is!

3.4 Geld

We hebben al gemerkt hoe we onze grenzen verleggen en persoonlijke waarden gedeeltelijk opofferen wanneer we lid worden van een piramide. Hoe complexer deze eenheid is, hoe minder er overblijft van jouw eigen identiteit en waarden. Dat is bijvoorbeeld een van de redenen waarom mensen werk en privé gescheiden houden. Het is een beetje afhankelijk van de vraag of een waarde of norm binnen een bedrijf een aanvulling is op je persoonlijke beleving (in Azië komt dit vaker voor dan in Europa). Zelfs als dat zo is, is het nog steeds mogelijk om de identiteit en kernwaarden van de grotere piramide-organisatie te herkennen. We noemen dat dan “merk” of “visie en missie” en we houden ons aan bedrijfsstrategieën en tactieken om ons gedrag op èen lijn te brengen. Andere voorbeelden zijn onze religie of politieke ideologie.

Wat gebeurt er wanneer deze reeks piramides langzaam verandert in een organisch systeem? Wanneer meer organismen onze werkelijkheid bevolken? Kunnen we een nieuwe waarde verwachten, net zoals we eerder voor onszelf hadden, maar nu geldig voor de hele wereld?

Ik denk dat we geprobeerd hebben om dat anderen op te leggen (en dat nog steeds doen, als ik bv. naar de problemen in het Midden-Oosten kijk). De geschiedenis leert dat geleidelijk aan één waarde drager alle andere domineert en dat is: geld. Conflicten ontstaan meestal vanwege geld, het toekomstige voordeel of het potentiële gebrek eraan. De economische invalshoek heeft alle waarde percepties op alle lagen van de samenleving

ingehaald. En terugkijkend, zelfs de waarden uit het verleden waarvan we dachten dat die meer ideologisch zijn, waren gericht op geld. Kerken werden rijk, landen werden welvarend en het communistische systeem ging over het beheren van geld op een andere manier dan het kapitalistische systeem deed. We kennen allemaal de uitspraken “tijd = geld” en “geld = macht”. Als

we alle bestaande waarden in termen van geld uitdrukken en economische systemen opzetten om de relaties te beheren en te berekenen, hebben organismen een betere kans om stand te houden. De macht van geld is echter niet dat we kunnen kopen wat we willen. Het is ook niet de truc dat “mensen het willen, dus we kunnen de hebzuchtigen manipuleren.” De echte kracht van geld is dat het *neutrale* middelen biedt om kennis te vergroten. We stimuleren wetenschap, starten nieuwe ontwikkelingen (zelfs wanneer gedomineerd door defensie), brengen de grootste geesten van onze tijd samen in futuristische instituten en verzamelen overal informatie over alles. Waarom? Omdat kennis genereren essentieel is voor groei en overleving. Met geld kunnen we ons brein vrijmaken van allerlei fundamentele menselijke behoeften en zorgen, zodat we vrijuit kunnen dromen over nieuwe horizonten.

De enige waarde voor evolutie is de kennis, gegenereerd door onze hersenen, om naar de volgende fase te gaan!

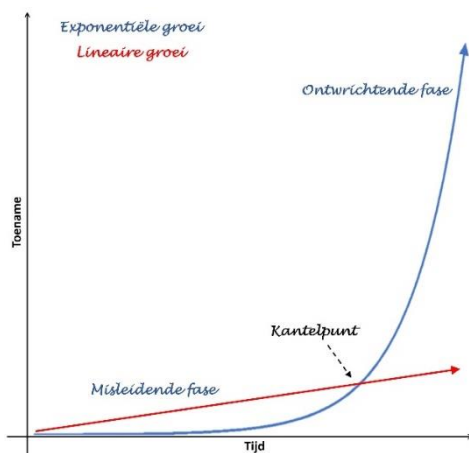

4. De toekomst

We weten allemaal dat er grenzen zijn aan wat bepaalde processen kunnen realiseren. Kijkend naar de toenemende complexiteit van de wereld, vragen we ons af: *“Wat is de volgende stap?”* We verwachten vervolgens dat er enkele veranderingen zullen plaatsvinden. Maar omdat we allemaal deel uitmaken van deze evolutie, is het moeilijk om objectief en vanaf een afstandje onze weg naar de toekomst te bestuderen. Als waarnemer maak je immers altijd deel uit van het totale systeem.

4.1 Groei

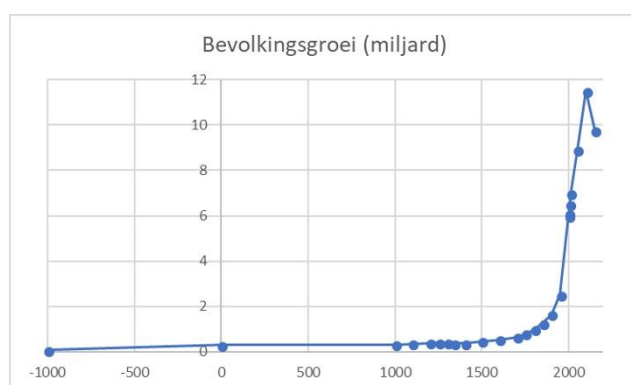
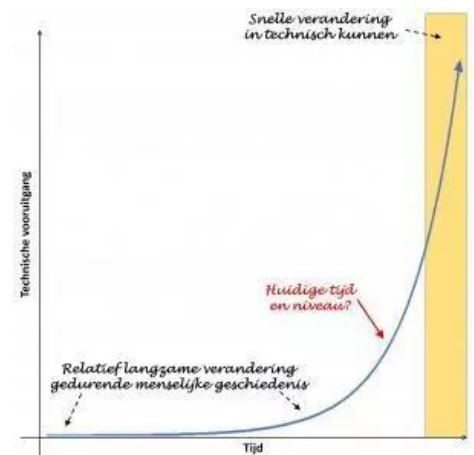
Tot nu toe gaat het hele verhaal over groei. Van mijn persoonlijke groei, via teams en piramides naar grotere structuren. Het gaat om groei van scope, veranderende niveaus en het ontdekken van nieuwe horizonten. Impliciet gaat het ook om méér presteren, om het realiseren van dingen die voorheen niet bestonden. Ik herinner me de dagen dat mijn ouders zeiden dat *“alles sneller en sneller gaat”*, wat betekende dat ze niet alle nieuwe ontwikkelingen bij konden houden, in tegenstelling tot hun kinderen. Maar geleidelijk aan krijg ik hetzelfde gevoel wanneer ik zie hoe de jongere generaties ons internet omarmen

als een vanzelfsprekende uitbreiding van hun realiteit. En het is niet alleen dat dingen sneller gaan, ook de aantallen nemen dramatisch toe. Dit is wat we *“exponentiële groei”* noemen, een uitdrukking die meer aandacht kreeg sinds in 1972 de **Club van Rome** (<http://clubofrome.nl/>) hun eerste

waarschuwingen publiceerde over hoe snel de natuurlijke bronnen van de aarde uitgeput zouden zijn (Wiki: https://nl.wikipedia.org/wiki/Club_van_Rome). In hun rapport “**The Limits to Growth**” (<https://www.clubofrome.org/report/the-limits-to-growth/>) presenteerden ze het publiek verschillende grafieken over onder andere bevolkingsgroei en consumptie van goederen. Tijdens een bedrieglijk stille periode was er geen aandacht voor de langetermijneffecten van ons gedrag en bleven we denken dat wat we deden geen verband hield met andere processen. Denk aan bevolkingsgroei, uitputting van hulpbronnen en industriële ontwikkeling. Op die manier wordt de basis gelegd voor een ongecontroleerde beweging die uitmondt in ontwrichtende veranderingen, omdat een dergelijke groei nooit kan aanhouden. Immers, als we niet in onze wereld investeren, wint chaos altijd. Tegenwoordig krijgt systemisch denken meer aandacht om dergelijke ontwikkelingen beter te begrijpen en te beheersen (zie ook: “vlindereffect”, over kleine onregelmatigheden met grote gevolgen; <https://nl.wikipedia.org/wiki/Vlindereffect>).

Exponentiële groei en technologische ontwikkeling gaan hand in hand. Technologie stelt ons in staat om onze omgeving onder controle te houden en allerlei levensbedreigende omstandigheden te voorkomen. Een goed voorbeeld is de halfgeleiderindustrie, met de **wet van Moore**

(https://nl.wikipedia.org/wiki/Wet_van_Moore), die de kwaliteit van de diagnostiek in ziekenhuizen verbetert, bewaking van complexe verkeerssituaties waarborgt en beschikbaarheid van informatie verzekert waar en wanneer dat nodig is. Niet alleen het aantal geïntegreerde transistors en elektronische opslagcapaciteit verdubbelde om de paar jaar, maar ook de inspanning, nodig om nieuwe

componenten of systemen te realiseren, nam toe. Dat dwong technici en wetenschappers nieuwe manieren van ontwikkelen te vinden om de mogelijkheden van de digitale revolutie bij te houden. Ondertussen groeit de wereldbevolking ook sneller en sneller, en met deze toenemende aantallen en stijgende welvaart gebruiken steeds meer mensen digitale apparaten om het internet te

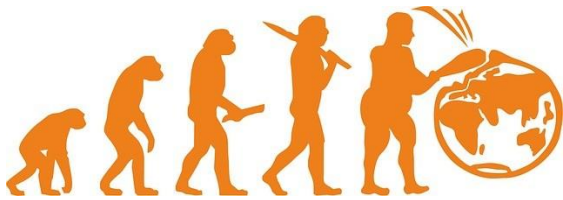
betreden. Ik denk dat iedereen voorbeelden van dit soort groei om ons heen kan zien. Exponentiële groei gebeurt niet vanzelf. Het is een lawine-effect van allerlei gebeurtenissen die elkaar vooruitschoppen. Het is als een herhalende reeks triggers die zichzelf in stand houdt en elke schakel in de keten stimuleert om meer, beter, sneller, enzovoort te presteren. Om dit te laten gebeuren, moet het aantal veranderingen en hun impact een kritieke waarde overstijgen. Zo niet, dan zijn de wijzigingen alsnog omkeerbaar. Tot nu toe weten we niet goed hoe we die kritieke waarde moeten voorspellen. Sommige mensen wijzen naar het kantelpunt in de curve, maar het probleem is dat je

dat alleen kunt doen als je eenmaal in het exponentiële deel bent! De afhankelijkheid van andere groeiprocessen maakt het niet eenvoudiger: als we de ontwikkeling van bepaalde aspecten proberen te beheersen, komen we meestal tot de ontdekking dat andere (vaak onverwachte) mechanismen onze inspanningen compenseren. “*Actie is minus reactie*”, Newton, bezien in een andere dimensie? Of alleen het bekende Yin-Yang-principe dat zorgt voor evenwicht in de entiteit? Hetzelfde geldt voor technische beperkingen: zodra we denken dat een techniek fysieke limieten heeft, vindt men iets anders zonder deze beperking. De beweging gaat maar door. Dit is de tijd van grote aantallen, statistieken, en enorme organismen die zich niet gemakkelijk laten beheersen. Daar maken we allemaal deel van uit, we spelen onze rollen en het lijkt erop dat we niet direct invloed hebben op wat er werkelijk gebeurt.

We leven nu in een tijdperk waarin exponentiële groei duidelijk zichtbaar wordt. Misschien is exponentiële groei een manier om gecontroleerde chaos te bereiken. We voelen ook dat groei niet voor altijd kan doorgaan, en daarom voorspelde de Club van Rome een ineenstorting van de beschaving. Ik weet niet of dat zal gebeuren. Wat ik wel weet, is dat er iets zal gebeuren om de druk op het systeem los te laten. Dat kan ingrijpende veranderingen omvatten, zoals de ontdekking van interstellaire ruimtevaart. Misschien vinden we compleet nieuwe stadsstijlen voor de miljarden mensen en hun behoeften aan eten, onderdak en werk. Om de spelregels te veranderen, moeten eerst onze waarden veranderen, daar ben ik zeker van!

4.2 Overleven

Met alles wat we vandaag weten, heeft de evolutie met ups en downs vooruitgang geboekt. Groei en vervolgens een terugval, wanneer geen verdere ontwikkeling mogelijk is of de omgevingsomstandigheden veranderd waren en hogere levensvormen de nieuwe situatie niet aankonden. Het lijkt erop dat het vermogen om te overleven de meest prominente aanjager is voor evolutionaire ontwikkeling. Ook de opkomst van homo sapiens laat zien dat hij in vergelijking met zijn voorouders beter in staat was om gedrag en gebruiken aan te passen aan gevaarlijke situaties. Het menselijk lichaam lijkt zwak in vergelijking met dat van veel andere dieren, maar op de een of andere manier is het een goed compromis tussen verschillende vaardigheden. Met die vaardigheden kunnen we zelfstandig overleven, maar we kunnen ook groepen vormen om grote bedreigingen het hoofd te bieden. We verbeteren onszelf continu door van onze ervaringen te leren. Ons aanpassingsvermogen leidt tot specialistische diversiteit en reageert sneller en met meer impact in vergelijking met andere wezens op aarde. Daarom groeide de menselijke bevolking exponentieel en tegelijkertijd namen andere soorten exponentieel af. Het resultaat is dat homo sapiens nu de wereld domineert, en veel van de andere evolutie takken verdwenen zijn. Ik ben er niet zo zeker van of menselijke overheersing een zegen is voor onze planeet, en de feiten zullen voor zichzelf moeten spreken.

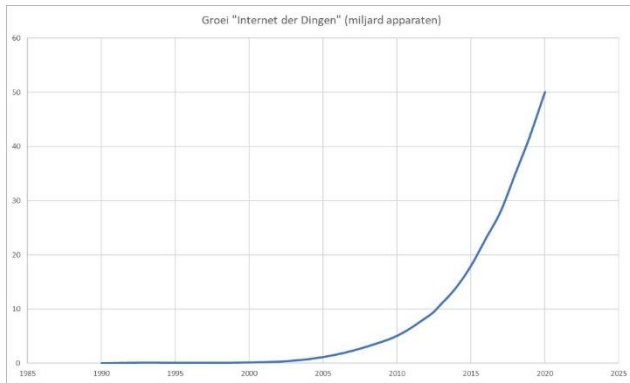
De mensheid zelf maakt ook een evolutie door. Van verspreide groepen, via primitieve stammen tot dorpen en steden, tot hoofdsteden van grotere domeinen, leerden we onszelf te organiseren. Ondertussen veranderde de manier waarop we voorzien in onze primaire levensbehoeften: voedsel, onderdak en veiligheid. We zijn overgestapt van voedselverzameling en jacht naar landbouw en veeteelt en vervolgens naar bio-industriële voedselproductie. Huisvesting van mensen werd een bedrijf waar het aantal woonplaatsen niet langer is gebaseerd op de behoefte, maar op financiële winst. Van een riskant leven met veel gezondheidsbedreigingen zijn we uitgegroeid tot een veilige wereld met ziekenhuizen en medische zorg om ons in voorheen onmogelijke gevallen in leven te houden. Het enige gevaar dat we te duchten hebben, is onze medemens. We hebben de rare gewoonte om te proberen andere mensen te doden en hun bezit te stelen. Hoe beter we die ongewenste houding beheersen (niemand die goed geïntegreerd is in zijn omgeving, wil echt moorden en nemen wat niet van jou is), hoe sneller de exponentiële groeicurve omhoog gaat. Er is nog een gemeenschappelijk aspect in de menselijke ontwikkeling: hoe het brein zich ontwikkelt. Ons denkvermogen stelt ons in staat om mogelijkheden te overwegen die niet zo vanzelfsprekend zijn op basis van onze feitelijke situatie. We kunnen afstand en tijd plannen en we zijn geduldig genoeg om te werken aan wat we willen bereiken. Tegenslagen houden ons niet tegen, maar we zien die als leermogelijkheden. Om tot nog krachtigere ideeën en concepten te komen, delen we ons denken binnen groepen. Via de wetenschap laten we verzamelde kennis achter voor toekomstige generaties, zodat deze niet opnieuw het wiel hoeven uit te vinden. Het is verbazingwekkend om te zien hoe gemakkelijk studentenhersenen zoveel postume kennis en inzicht kunnen verwerken, en dan nog steeds in staat zijn om meer informatie toe te voegen nadat hun studie is afgelopen.

Dit collectieve denken groeit maar door en tegenwoordig zien we een verschuiving van zuivere kennisontwikkeling naar transparantie van informatie-uitwisseling. Het gaat niet alleen om kennis, maar ook om hoe we die delen en toepassen. Het publiek stelt regelmatig mensen aan de kaak die met kortzichtige visies anderen misbruiken. Wat we doen met onze levens en de aarde en waarom, dat is van belang voor mensen. Via internet zijn de mensen zich bewust van de risico's waarmee we worden geconfronteerd, en hetzelfde medium verbindt miljoenen individuen met elkaar om nieuwe gedachten op te bouwen over het leven en wat er in de toekomst in het verschiet ligt. Geleidelijk aan creëren we een wereldwijd brein dat op zoek is naar goede overlevingsstrategieën voor de volgende generaties van de mensheid.

De aarde is een speciale planeet, hoewel niet de enige planeet waar intelligentie mogelijk is, omdat het leven overal keer op keer een nieuwe kans krijgt. Dit is nog verrassender als we begrijpen hoe smal de kosmische randvoorwaarden voor leven op een planeet zijn. Volgens **Nick Bostrom** (https://nl.wikipedia.org/wiki/Nick_Bostrom) zijn de kansen voor de mensheid om binnen die limieten te blijven kleiner dan de opties om naar een volgend niveau te groeien of te worden

uitgeroeid (YouTube: <https://youtu.be/pywF6ZzsgHl>). Is er iets dat we daaraan zouden moeten of kunnen doen?

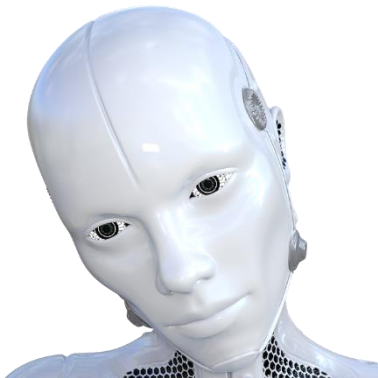
4.3 Kunstmatige intelligentie

Lang geleden, toen we begonnen met het combineren van hersenkracht, waren de resultaten niet zo bestendig. De mensen die het team begonnen sterven, en als er dan geen goede opvolging is, zal het team uiteindelijk ook verdwijnen. Als reactie vormden mensen grotere gemeenschappen met successieplanning en begonnen ze kennis te archiveren. Totdat

technologie ons hielp informatie op een reproduceerbare manier op te slaan, groeiden kennis en ervaring niet veel en konden mensen zich niet in grote aantallen ontwikkelen. Maar geleidelijk aan werd ook de technologie beter totdat we het digitale tijdperk betraden, en internet uiteindelijk de wereld overspant. Miljoenen knooppunten en servers zijn nu met elkaar verbonden.

Softwareontwikkeling verschoof van sequentiële regel codering naar gedistribueerde bronnen die onder bepaalde omstandigheden specifieke functies van andere knooppunten aanroepen. Informatie is nu voor iedereen beschikbaar. Het *“internet der dingen”* ontstaat, waar elk item zijn sensoren en actuatoren heeft om informatie door te geven aan andere eenheden die het gebruiken voor functies die we vooraf niet eens kunnen bedenken. De ethische kwestie van privacy is niets anders dan de vraag hoe om te gaan met de verschuiving van identiteitsprioriteit van individuen naar mondiale organismen.

Als we spreken over *“kunstmatige intelligentie”*, gaat het meestal om een elektronisch brein in apparatuur dat specifieke controletaken vervult zoals mensen dat zouden doen, met vergelijkbare beoordelingsvermogen en acties. Wetenschappers erkennen dat om een menselijk brein ook maar te benaderen, technologie zich verder moet ontwikkelen totdat een relatief klein volume genoeg neurale knooppunten bevat. Met die gedachte in ons achterhoofd stellen we onszelf gerust, en zeggen dat kunstmatige intelligentie nog erg ver weg is. Het zal enige tijd duren voordat wezens, zoals in de film **“I Robot”**, om ons heen zullen zijn... Maar er gebeurt nog iets anders, gedreven door exponentiële groei van:

- het aantal verbindingen tussen mensen, met behulp van hun gadgets en computers,
- de hoeveelheid gecommuniceerde gegevens en offline verwerking,
- de enorme omvang van datacenters en het aantal van deze gigantische dataverwerkingsknooppunten,
- de verwerkingssnelheid en transmissiebandbreedte, en

- de redundantie in het wereldwijde internet via gedistribueerde clouds en processors

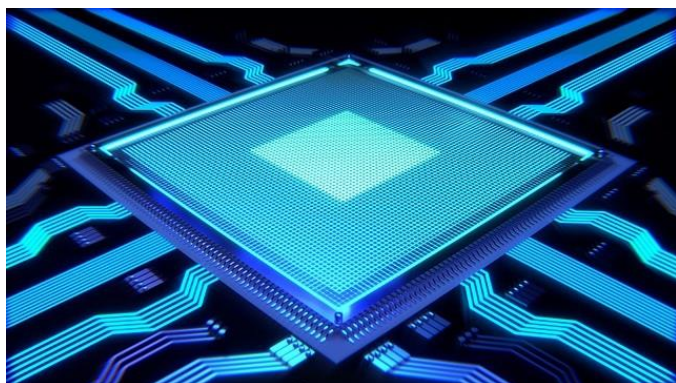
Als je een indruk wilt krijgen van de grootte en complexiteit, bekijk dan de datacenters van Google in dit overzicht van CNet: <https://www.cnet.com/pictures/peeping-inside-googles-data-centers-pictures/> .

Hoewel we alle eenheden afzonderlijk programmeren en we denken dat we hun interactie met andere knooppunten in het netwerk beheersen, moeten we niet vergeten dat de dichtheid van internet explodeert. Net zoals moderne software moeilijk te verifiëren is omdat we niet alle mogelijke toestanden en reacties meer kennen, weten we niet zeker hoe dit complexe internet zich gedraagt. Ondertussen zijn we bijna compleet

afhankelijk van het internet: ons hele openbare sociale leven verloopt via tools die internet gebruiken, en die trend gaat sneller als ik zie hoe jongere generaties hun leven leiden via de schermen van hun smartphones en tablets. We zijn gewend aan online winkelen en bankieren en regelen zaken zoals verzekeringen volledig via websites. Internet werd een virtuele wereld waarin we allemaal kunnen bewegen zonder de beperkingen van ons fysieke bestaan. In zekere zin heeft internet onze identiteit en waarden nieuwe dimensies gegeven.

Als we nu bij het kantelpunt van de ontwikkeling van internet zijn, dan is de kwantumcomputer het volgende dat verdere groei van intelligentie zal stimuleren. Een kwantumcomputer maakt gebruik van lichttransmissie in plaats van elektrische stroom of ladingen, en kan dus een hogere integratie, meer processoren, hogere rekensnelheid en minder energieverbruik hebben. Maar er is nog iets belangrijkers. Onze traditionele computers gebruiken het “*bit*” als informatie-eenheid, het binaire getal. Waarden zijn “0” of “1” en daarom zijn computers de verst gevorderde implementatie van dualistisch denken. Door strings van meerdere bits te vormen, creëren we verscheidenheid en nuances, waarbij elke plaats in de string een gedetailleerde kwaliteit vertegenwoordigt van het ding dat we met die string beschrijven. Op die manier kunnen we nummers, tekens, maar ook gedragingen, consumptiepatronen, enzovoort coderen. De enige beperking in nauwkeurigheid is het aantal posities in de reeks. Sinds de eerste introductie van computers heb ik dit aantal zien groeien van 4 naar 8, 16, 32, 64, 128 bits en verder. Vandaag weten we allemaal dat een 64-bits pc beter presteert dan een 32-bits computer. Beveiligingssleutel-codering moet groeien van 128 naar meer dan 256 bits om te voorkomen dat hackers het kraken (wat betekent dat het hen te lang duurt). Maar een groot aantal bits heeft ook een nadeel: de communicatie architectuur in een pc moet die hoeveelheid tegelijkertijd transporteren, en elektronische kaarten bereiken op de een of andere manier de functionele betrouwbaarheidslimiet, zelfs met een hogere integratie in silicium.

Zoals eerder gezegd: digitale technologie met bits is een uitstekende vorm van duaal denken. Voor een computer is elk afzonderlijk te verwerken element een eenvoudige “ja/nee” beslissing. Het is onmogelijk om iets onduidelijk te laten; de beste optie die we hebben is om te beginnen met het coderen van nuances voor elke beslissing. Uiteindelijk beslist de computer altijd

tussen twee opties. Maar nu hebben we dus de kwantumcomputer, rekenend met **qubits** (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Qubit>). In eenvoudige bewoordingen betekent dit dat we gemengde beslissingen toestaan: de keuze is nu tussen “ja”, “nee”, maar ook “beide” of “geen”. Dus ons besluit kent plotseling 4 toestanden in plaats van 2. Op die manier overtreft de kwantumcomputer ons binaire denken en zal een hoger niveau van intelligentie kunnen ontwikkelen dan we ons voor kunnen stellen. Weet je nog hoe we het kwadrant hebben gebruikt om duale beslissingen te verbeteren? Het kon leiden tot nieuwe combinaties, inzichten geven over interessante dimensies die we niet verwachten enzovoort. En door zijn eenvoudige vorm verminderde het de communicatie. Soortgelijke voordelen hebben qubits ook.

De kwantumcomputer is nog in ontwikkeling; vooralsnog zijn alleen de belangrijkste technieken beschikbaar. Hoe snel deze krachtpatsers doordringen in het dagelijkse leven is nog onduidelijk. In deze tijd van exponentiële groei zal deze technologie sneller tot stand komen dan eerdere baanbrekende ontdekkingen. Het is een kwestie van tijd voordat de grote verwerkingscentra ook servers met

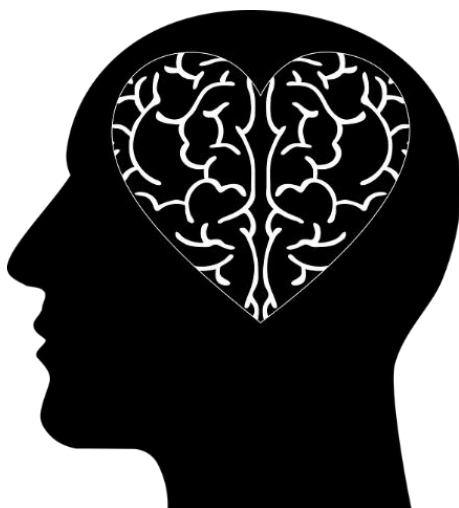

kwantumcomputers hebben. Tegelijkertijd komen innovaties zoals **blockchain-technologieën** (<https://nl.wikipedia.org/wiki/Blockchain>) in een stroomversnelling. Deze helpen om gedistribueerde opslag van dynamische informatie te beveiligen en zo de afhankelijkheid van lokale opslagcentra te verminderen. Je kunt je voorstellen dat de algehele internetintelligentie tot onvoorspelbare hoogten zal stijgen, en dat is het moment waarop we onze kunstmatige superintelligentie hebben gecreëerd. Volgend op de lijn van evolutie, zal deze volgende stap ons helpen te overleven. Alhoewel... alleen als we het ook goed aanpakken! Er is een grote discussie over hoe de opkomst van een hogere intelligentie altijd het uitsterven van wezens met lagere intelligentie veroorzaakt. Maar ik heb goede hoop, want door het internet der dingen wordt ook menselijk gedrag aan het systeem gekoppeld. Misschien is een toekomstige stap in de evolutie ook om ons brein te verbinden met dit netwerk: wanneer we geïntegreerd zijn in dat systeem, zullen we veilig zijn.

Voorlopig zijn dit allemaal futuristisch dromen. We kunnen de realiteit van vandaag beter onder ogen zien!

5. Het onbenoemde zintuig

Het kenmerk van een mensenleven is het continue leerproces van waarneming, interpretatie, en afstemming met anderen, waaruit vervolgens een wisselwerking ontstaat met beïnvloeding van elkaar en uitruilen van waarden en belangen. Het doel daarvan is niet eenvoudig herkenbaar door de diversiteit van individuele doelstellingen en motivaties. Echter, van een afstand bezien lijkt de belangrijkste drijfveer het verzamelen en ontwikkelen van kennis en ervaringen te zijn.

5.1 Waarnemen

Het woord 'zintuig' duidt op een hulpmiddel voor je 'zinnen', ofwel je bewustwording. 'Zinnen' is ook een werkwoord in de betekenis van 'bevallen' en 'een plezier doen'. Dat kan door zinnenprikkelende ervaringen, maar ook door zinvolle belevenissen. Je kunt uitzinnig zijn, zowel van vreugde als van verdriet, en je kunt je bezinnen op een situatie die aan je grenzen schuurt. En begon dit verhaal niet met een streven naar het ontdekken van de 'zin' achter alles en de poging een zinvol bestaan te leiden? Het is duidelijk dat onze zintuigen daarin een essentieel behulpzame rol spelen.

Een speurtocht naar welke zintuigen we tot onze beschikking hebben, leidt in eerste instantie tot de klassieke opsomming:

1. Ogen (zien, beeld, gezichtsvermogen)
2. Oren (horen, geluid, gehoor)
3. Neus (ruiken, geur, reukvermogen)
4. Tong (proeven, smaak, smaakvermogen)
5. Huid (voelen, materie, tastzin)
  - a. Warmte (temperatuur alleen relatief)
  - b. Pijn
  - c. Druk

Deze organen brengen de hersenen in contact met de buitenwereld, ook als het gaat om reacties op ons eigen doen en laten. Uit de veelheid van signalen vormen de hersenen een beeld van de omgeving. Helaas beïnvloeden fysieke condities van onze zintuigen de waarneming enigszins. Zo werken in donkere omstandigheden de ogen anders als bij vol daglicht. Van het gehoor is bekend dat zwakkere geluiden gemaskeerd worden. Bovendien kunnen de hersenen de signalen foutief interpreteren, zoals bij gezichtsbedrog. Los daarvan kun je signalen een andere prioriteit geven, en de hersenen trainen. Je kunt leren iets lekker te vinden, of pijnprikkels te negeren. Kortom: het samenspel van alleen al deze 5 zintuigen met onze hersenen is een complex en niet altijd even betrouwbaar proces.

Hetzelfde geldt voor een aantal andere zintuigen, die ik liever 'sensoren' noem: organen die ons lichaam helpen besturen. Denk dan bijvoorbeeld aan:

- Evenwichtszin, waardoor we in balans blijven
- Positiezin, ervoor zorgend dat we houdingen kunnen aannemen en vasthouden
- Honger, dorst en vermoeidheid, waarmee de conditie van interne lichaamsfuncties wordt aangegeven
- Tijdsgevoel, het onderscheiden van intervallen
- Aanwezigheid, nog vòòrdat de andere zintuigen daarvan melding maken, weten dat er iets of iemand in de buurt is
- Seksuele opwindingsindicator voor mogelijk partnerschap en voortplanting

Wetenschappelijk onderzoek levert op detailniveau steeds meer van dit soort sensoren op. En net als de klassieke zintuigen zijn ze niet per definitie betrouwbaar, en is de interpretatie ervan plooibaar. Samen met vele actuatoren van ons lichaam zorgen alle zintuigen en sensoren ervoor dat we ons flexibel kunnen manifesteren in de wereld om ons heen.

Natuurlijk kent elke mens naast zijn verstand ook gevoel en intuïtie. Emoties die het hart beroeren en buikgevoelens die onbewust willen sturen. Instinctmatige drijfveren die soms komen bovendrijven in bepaalde omstandigheden, zoals geslachtsdrijf, beschermingsdrang, hongersituaties, of letselgevaar. Onderzoek duidt in de richting van een evolutionair gefaseerd opgebouwd zenuwstelsel door het hele lichaam heen, met sterk ontwikkelde grote hersenen als laatste ontwikkeling, waarmee de mens zich onderscheidt van andere levende wezens. Hier lokaliseert men de ratio en het verstand, en hier vindt waarneming en denken plaats. Het probeert ook de meer primaire activiteiten van het neuronale netwerk (kleine hersenen, hersenstam, tussenhersenen en ruggenmerg) te reguleren, zodat we beter opgewassen zijn tegen veranderingen die over onze soort worden afgeroepen.

Gevoel, intuïtie en instinct worden vaak gezien als het onbewuste denken, voortkomend uit de primitievere delen van het zenuwstelsel, in tegenstelling tot het bewuste gedrag vanuit de grote

hersenen. *Dat is niet correct.* Het primitieve zenuwstelsel is vooral een regelorgaan op basis van invloeden uit de omgeving. Het geeft echter wel signalen aan ons bewustzijn, dat deze vervolgens interpreteert als bepaalde emoties of instinctieve reacties. Sterker nog: het primitieve zenuwstelsel acteert als een veelzijdige antenne voor allerlei informatie die door de andere zintuigen niet waargenomen wordt. Het is daarom beter om gevoel en intuïtie te zien als een extra zintuig, welke ons brein voorzien van waardevolle contexten. Net als voor de andere zintuigen geldt, kunnen gevoel en intuïtie er ook wel eens naast zitten, of zijn hun signalen niet zo relevant als je naar een groter plaatje kijkt. Denk maar aan alle keren dat je jezelf door ontorechte gevoelens liet leiden, of bij nader inzien bepaald impulsief gedrag niet zo handig uitpakte. Vaak voeden ze onze *#HersenTrucs*. Maar belangrijker is dat gevoel en intuïtie, naast hun regulerende functies, eigenlijk een onbenoemd zintuig zijn. Als we ons niet laten leven door dit zintuig, als we ons hoeden voor waan-zin, dan levert het wezenlijk belangrijke informatie voor ons bewustzijn.

5.2 Integratie

Vanaf onze geboorte proberen we de wereld, waarin we terecht zijn gekomen, te begrijpen. Sterker nog: we proberen ons een plaats te verwerven door het streven naar erkenning en bevestiging. Het aansluiten bij andere groepen mensen is een manier om gezamenlijke afspraken te maken over de wereld waarin we leven. We leren zo met elkaar praten, welke woorden bij welke waarnemingen horen, en welke regels we allemaal aanhouden om niet steeds in verwarring te geraken. Je familie is de eerste natuurlijke groep waarin je terechtkomt. Later komen daar vele andere bij via school, sport, hobby, werk, geloof enzovoorts. Uiteindelijk raken we door dit alles in de eerste 20 tot 30 jaar van ons leven behoorlijk geconditioneerd.

Dat hele proces speelt zich voornamelijk in de hersenen af. Uiteraard komen er voorkeuren en gevoelens bij kijken. Jouw wereldbeeld als (beperkte) afspiegeling van de realiteit om je heen ontstaat echter in je hersenen. Daar worden keuzes gemaakt, wordt informatie gefilterd, en worden constructies bedacht die acceptabel en plausibel zijn. Om de aansluiting met anderen wat makkelijker te maken, vereenvoudigen je hersenen een en ander, gaan soms wat kort door de bocht, en hebben geen moeite met het vervormen van de realiteit om alles passend te krijgen. Die simplificatie is meestal geen bewust proces. Je merkt het ook pas als de omgeving je iets anders vertelt dan wat je zelf in je hoofd hebt.

---

*Voor mij zit daar de eerste kern van persoonlijke ontwikkeling:
voorbijgaan aan je luie brein, en de moeite nemen om ècht,
open en eerlijk de wereld om je heen nog eens te bezien.*

Het hart symboliseert het gevoel, de emotie, de ervaring die niet zo direct te vangen is in structuren en regels. Het hart geeft vaak betekenis aan dingen. Als je hersenen de vormen en lijnen tekenen, dan zorgt jouw hart voor kleur en intensiteit. Het is de energiebron die jou aanstuurt. Als volwassenen hebben we geleerd om netjes binnen de lijnen te kleuren (om even bij deze beeldspraak te blijven). Dat is waar je hersenen goed mee om kunnen gaan. Kijk je naar kinderen of heel creatieve geesten, dan zie je juist dat kleur zich niet laat vangen in kaders. Het kleurenspeel vertelt een heel ander verhaal dan de vormen die eronder liggen.

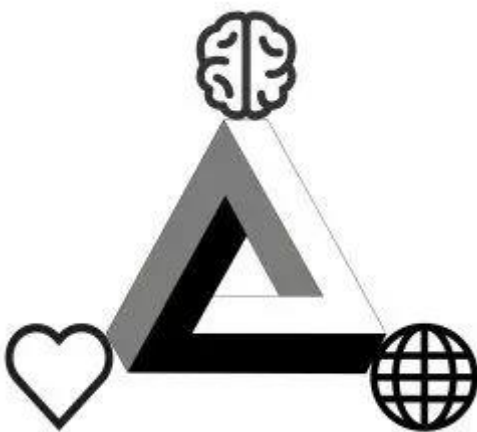

Ik vind het verschil tussen kleuren- en zwart-wit-fotografie daarom waanzinnig spannend. Een kleurenfoto kan jou het verhaal van de fotograaf vertellen, maar je eigen emotie kun je pas invullen als diezelfde foto slechts bestaat uit vormen en grijstinten. En die invulling is veranderlijk in de tijd en met jouw situatie.

De tweede kern van persoonlijke ontwikkeling is dan ook creativiteit, inclusief de moed om vrijelijk je wereldbeeld in te kleuren.

Het is dus niet zo triviaal dat hart en hersenen het helemaal met elkaar eens zijn als ze de wereld “bekijken”. Om uit die impasse te geraken ontstaan (voor-)oordelen en zgn. cognitieve biases: stilzwijgende afspraken tussen hart en hersenen. Zolang de wereld om ons heen geen tegenreactie geeft hierop, zullen we geen actie ondernemen. We verzanden een beetje in een comfort zone. Dingen moeten ook niet te veel veranderen, want dan passen de oude beelden niet meer. Toch worden we gedwongen om onszelf aan te passen aan een steeds sneller veranderende wereld. Maatschappij, waarden en normen, technologie, sociaal (internet gestuurd) gedrag en

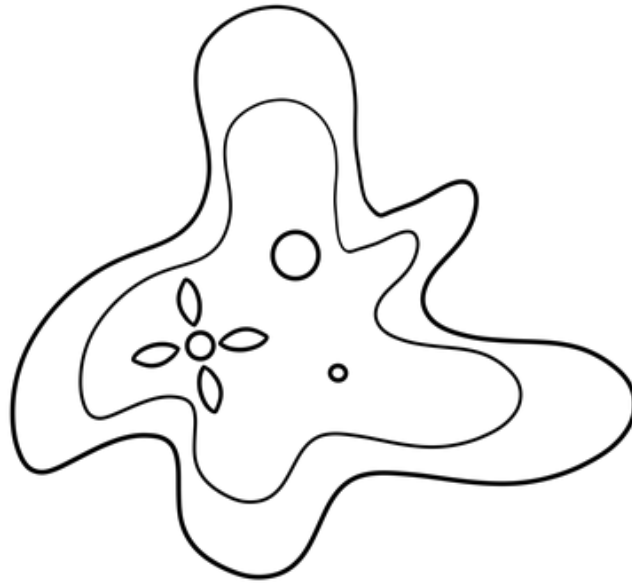
de enorme hoeveelheid informatie die over ons wordt uitgestort zorgen ervoor dat we ons wereldbeeld regelmatig moeten bijstellen. We moeten nieuwe keuzes maken, prioriteiten verleggen, andere relaties aangaan en oude verbreken. Dat is wat de verbindende driehoek in het logo aangeeft: hoewel onlosmakelijk verbonden is er geen vast en eenduidig verband tussen hart, hersenen en realiteit. Verbindingen maken kost arbeid en vergt inzicht.

---

*Hierin ligt de derde kern van persoonlijke ontwikkeling
besloten: steeds opnieuw het leerproces aangaan met de
gereedschappen die hart, hersenen en wereld bieden zodat je
keuzes steeds zinvoller en bevredigender worden.*

Hoe dieper we deze 3 kernen van ontwikkeling beleven, hoe beter de integratie met de realiteit om ons heen zal zijn. Naast het ontstaan van verstandige neurale netwerken door het gebruik van technische hulpmiddelen, zullen we uiteindelijk ook op buitenzintuiglijk niveau met elkaar samengroeien.

6. Het Beest ontwaakt

Tot zover is dit verhaal geschreven vanuit ieders individuele denkwereld, zich verbindend met andermans gedachten om structuren te vormen en zich verder te ontwikkelen. Je voelt al snel aan dat er zoiets als *#Organismiteit* bestaat, maar van binnenuit is dat niet ter herkennen, net zomin als je de piramide waarin je opgegroeid bent, objectief kunt beschrijven. Daarom kiezen we in dit hoofdstuk een ander, aanvullend perspectief.

Aanvankelijk waren mensen slechts dwalende sporen op het oppervlak van de Aarde, overgeleverd aan en in harmonie met de biosfeer om hen heen. Maar de mens kon iets bijzonders wat andere organismen minder laten zien: zichzelf ontwikkelen en aanpassen aan veranderende omstandigheden. Enerzijds ging men in groepen samenwerken en ontstonden daarmee individuele specialisaties. Anderzijds groeide de kracht van overgeleverde verhalen, uitgekristalliseerde gedachten met betrekking tot de omringende wereld, waardoor elke volgende generatie een betere basis heeft om op voort te bouwen. Was de weg naar de toekomst in het begin moeizaam en zwaar, door eerdere ervaringen met elkaar te delen en het reeds afgelegde traject te koesteren, gaat de vooruitgang steeds sneller. Dat is natuurlijk wel afhankelijk van *wie* het verhaal schrijft, en hoe flexibel we met verbeteringen omgaan. Met vallen en opstaan ontwortelt de mens zich uit Gaia's biosfeer.

Al sinds de oermens is er een collectief onderbewustzijn. Er bestond altijd een besef dat er in de vorm van hogere machten méér is dan wat we waarnemen, een sturende kracht die we wel merken maar

niet kunnen begrijpen of doorgronden. Verklaring en acceptatie werden gezocht in legenden, sagen, religies, transcendentale ervaringen en uiteindelijk wetenschap en techniek.

Sinds de oudheid bereidt de mens zich ook al voor op het overleven van een naderende ondergang van de wereld. Of het nu de Eindtijd is, de Dag des Oordeels, de Apocalyps, Ragnarok of Armageddon, we zijn ervan doordrongen dat het aardse bestaan eindig is. In de huidige tijd schatten we de leeftijd van het zonnestelsel, berekenen we de kans op meteorietinslagen, en voorspellen we de toekomstige beschikbaarheid van grondstoffen en voedingsmiddelen. Ruimtevaart maakt ons misschien minder afhankelijk van de Aarde. Al dan niet bewust beïnvloeden we het milieu, bestuderen de veranderingen en gevolgen daarvan, en maken ons zorgen over de vaker optredende natuurrampen, zoals aardbevingen, vulkaanuitbarstingen, overstromingen, mega-stormen en langdurige hittegolven met daaruit voortvloeiende grote natuurbranden. In deze tijd van exponentiële groei bestaat de mensheid uit samenklonterende clusters met hoge bevolkingsdichtheid welke de Aarde uitputten, en zo langzaam als een woekerend netwerk Gaia verstikken. Ter vergelijking: op Gaia's tijdschaal is het bestaan van de mens momenteel een speldenprik van 0,005%. Daarbinnen vormt wetenschap pas de laatste 0,3%, en in het allerlaatste moment dààr weer van is de mensheid geworden tot een uitgezaaid kankergezwell op Aarde. We zouden makkelijk onze eigen ondergang kunnen worden.

Verborgen achter de dagelijkse gang van zaken is de mens dus vooral bezig om uiteindelijk te kunnen overleven. Gesteund door wetenschappelijke ontdekkingen, technische ontwikkelingen, en een wijdvertakt informatienetwerk als een wereldwijd zenuwstelsel, verandert het oude onderbewustzijn langzaam in bewuster leven en groeien. Daaruit voortvloeiende menselijke arrogantie leidt helaas al te vaak tot machtsmisbruik, verspilling van grondstoffen en uitputting van de Gaia-biosfeer. Rechtvaardigingen daarvoor worden gelukkig steeds beter herkend als *#HersenTrucs*. We hebben echter nog een lange weg te gaan van transparantie, ethische groei, acceptatie van diversiteit, en het vrijelijk delen van kennis en informatie. Dat is de weg naar *#Organismiteit*, datgene wat ons overstijgt, de geëvolueerde mensheid welke mogelijk in staat is om in de toekomst te overleven.

De werkelijkheid als gedachte in het individu evolueert naar een collectieve gedachte die bewaarheid wordt, naar een kennisorganisme wat ons regeert. Met een *#OngezondheidsEconomie*, die afhankelijkheid bevordert zodat de spontane diversiteit verdwijnt. Als laatste ontwikkeling wordt nu het individuele immuunsysteem lui gemaakt door het toedienen van specifieke, lichaamsvreemde stimulerende middelen. Pandemie en moderne oorlogen dwingen normvernieuwing af, en herkalibratie van samenleving en omgangsvormen. Deze trend zal verder doorzetten, en het individu gaat geleidelijk aan gedwongen op in de massa. De geëvolueerde mensheid wordt het nieuwe Beest, het resultaat van voortschrijdende *#Organismiteit*. Media en informatie worden als vanzelf daarop afgestemd, inclusief de nieuwe verhalen die ontstaan, mengsels van halve waarheden en halve leugens in niet passende context, enkel en alleen bedoeld om het Beest versneld te laten ontwaken.

Wat dat betreft herhaalt de geschiedenis zich net zoals vroeger grote rijken en religies ontstonden. De groei van collectief onderbewustzijn naar actief gedeeld bewustzijn is de opkomst van #Organismiteit op wereldschaal. De drang om te overleven gaat blijkbaar gepaard met verlies van individualiteit en identiteit. In die toekomst maken we allemaal deel uit van die hogere macht die we in de oudheid al intuïtief aanvoelden, en waarvan we zeiden dat een vonk in elke mens aanwezig is.

Dan is het Beest ontwaakt.

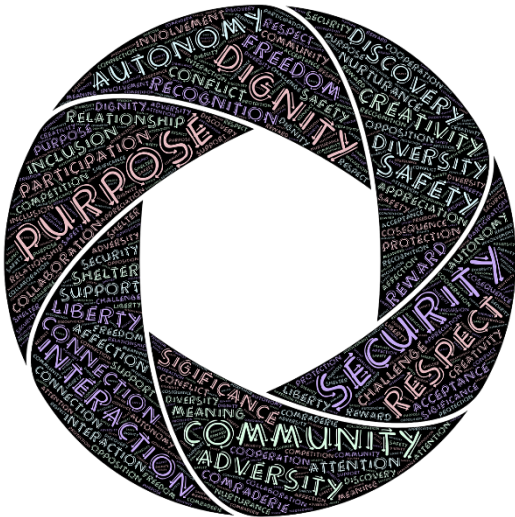

Epiloog

Waar leidt het leven ons heen?

We ontwikkelen van veel individuele breinen tot één collectieve geest, met als hoofddoel het overleven van toekomstige bedreigingen en gevaren. De meeste problemen veroorzaken we zelf, omdat onze bevolkingstoename de groei van onze intelligentie overtreft. Pogingen om dit te compenseren gaan via complexe computernetwerken, met knooppunten die de kracht van het menselijk brein nabootsen door met non-informatie te werken en niet alleen met binair gecodeerde zaken. “The Net” praat al met je, luistert, leest en herkent inhoud in tekst en afbeeldingen en kan correlaties vinden waar je nog nooit eerder aan hebt gedacht. Het internet der dingen (“IoT”) verplaatst de controle over je individuele leven naar structuren, onafhankelijk van hersenen en interpretatie, terwijl het ons gerust stelt met gebruiksgemak (weet je nog: ik begon dit verhaal met te zeggen dat ons brein van nature lui is!). Uiteindelijk zullen er vele, nog onbekende uitdagingen zijn voor de mensheid en de aarde, waarvoor we onze overgeërfde dierlijke beperkingen moeten overstijgen.

Dit is het tijdperk van transparantie.

Dit is de tijd die onze kleinste geheimen blootlegt om te laten zien dat we niet naar het grotere geheel keken. Niets wordt meer verborgen gehouden. Technologie onthult uiteindelijk alles wat men probeert te verbergen voor het publiek. De belangrijkste drijfveer hiervoor is dat we onze fundamentele beperking moeten overwinnen: gepolariseerd dualistisch denken. Deze wereld wordt geconfronteerd met grote uitdagingen om vooroordelen opzij te zetten over wat juist of verkeerd is. Hoewel we eigenlijk een progressieve mindset hard nodig hebben, zien we sterke conservatieve en populistische tegenreacties. Het lijkt erop dat de oude dictator stijl weer aan kracht wint. Maar in onze harten weten we dat *“survival of the fittest”* niet automatisch de overleving van de clan of de soort waarborgt. De geschiedenis heeft dat keer op keer laten zien. Het is moeilijk te erkennen dat we onze primitieve instincten moeten overwinnen en luisteren naar de behoeften van collectief overleven. Populisme past niet in een complexe wereldorde, hoewel sommige landen en groepen mensen deze houding lijken te prefereren. Daarmee tonen ze onzekerheid en angst om met het onbekende om te gaan, in plaats van zich onophoudelijk in te spannen om diversiteit te creëren als essentiële voorwaarde voor biologische evolutie. We weten dat gesloten gemeenschappen vaak onvoldoende variatie omarmen om inteelt en dementie te voorkomen. Orthodoxe denkwijzen zullen uiteindelijk in het nadeel zijn ten opzichte van diegenen die zich kunnen aanpassen aan de behoeften van de toekomst. We moeten waarden en ethiek ontwikkelen in transcendente modus tegenover het opleggen van restrictieve selectiecriteria aan mensen. We moeten afstand nemen van het idee dat èen enkel brein deze complexiteit kan oplossen.

Misschien helpt het als je je realiseert dat van grote afstand onze planeet een heel klein puntje is van een veel groter systeem. Het beweegt voort, ongeacht onze problemen. Wie weet wie we daar ontmoeten, kijkend naar ons en onze kleinzerige debatten. We moeten ons naar buiten richten, in plaats van op onze eigen protectionistische belangen. Op aarde verandert de totale entropie (voedsel, rijkdom, macht) niet, maar zolang de distributie verschillen te groot zijn, zullen we onszelf bezighouden met onderlinge gevechten in plaats van te bouwen aan een nieuwe evolutionaire stap voorwaarts.

(Leuk filmpje: https://youtu.be/fsmXRcD_jYI)

Conclusie

Als je vindt dat ik te veel woorden heb gebruikt om dergelijke algemene concepten te verklaren, bied ik je mijn excuses aan. Ik heb slechts een aantal onderwerpen gebundeld die volgens mij op de een of andere manier met elkaar verband houden aangaande ons concept van de realiteit. Misschien ben ik vergeten uit te leggen wat voor mij zo duidelijk is:

*“... Het leven is van nature eenvoudig,
en mijn gedachten vullen gewoon een persoonlijk exemplaar van een enkele pagina uit de
werkelijkheid. Samen met al het andere om ons heen, schrijven en lezen we het boek des levens.”*

Ik heb woorden en afbeeldingen voor dit boekje gebruikt, maar misschien moeten we in plaats daarvan opnieuw leren hoe we de waarheid kunnen dromen.

Eenvoud is de sleutel tot alles. Wanneer we herhalende patronen en symbolen in onze realiteit herkennen, openbaart zich een universele blauwdruk.

Laten we het ons echter niet te moeilijk maken:

1. De werkelijkheid wordt realiteit door mijn gedachten. Ons brein is een krachtig, maar ook beperkt gereedschap om die gedachten te verwerken. We moeten niet zomaar een brein geloven zonder kritische vragen te stellen.
2. Chaos is de standaard. Mijn brein probeert dat te structureren met behulp van concepten zoals piramides, span of control, scope en hiërarchische niveaus. Maar dit zijn slechts mind-map technieken ter vereenvoudiging, en niet de werkelijkheid zelf. Deze concepten zijn ook geen universele natuurwetten, maar datgene wat we projecteren op onze zintuiglijke ervaringen om alle signalen beter te verwerken.

3. Ons brein verandert alles in binaire keuzes. De realiteit heeft altijd andere opties, we moeten ze gewoon durven zien.
Er is altijd een andere keuze, ongeacht wat onze omgeving ons wil laten geloven.
4. Mijn brein gebruikt identiteiten en waarden om mijn plaats in het leven te herkennen. Ik verzamel gedurende het hele leven een rugzak vol met lessen over deze waarden en identiteiten.
Als je je leven wilt veranderen, verander dan je waarde-perceptie.
5. Evolutie is de continue ontwikkeling van hersenvermogen om bestaande beperkingen van ons denken te overstijgen. Daarom:

... De werkelijkheid, dat is (slechts) een gedachte!
